

Mistenktes rett til informasjon om teieretten

Frå operativ polititeneste til formelt politiavhør

Kandidatnummer: 302

Rettleiar: Runar Torgersen

Leveringsfrist: 25. november 2006

Til saman 17 880 ord

24.11.2006

INNHALD

1	INNLEIING	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Aktualitet	2
1.3	Avgrensingar	4
1.3.1	Type informasjon	4
1.3.2	Subjekt	5
1.3.3	Plikt til å framleggje sjølvinkriminerande dokumentasjon i forvaltningssaker	5
1.3.4	Bevisprovokasjon og andre ekstraordinære etterforskingsskritt	6
1.4	Definisjonar	6
1.4.1	Mistenkte og sikta	6
1.4.2	Avhøyr	6
1.4.3	Frivillig	7
1.5	Rettskjelder	7
1.6	Vidare framstilling	8
2	TEIERETTEN	9
2.1	Oversikt over teierettens rettskjeldemessige forankring	9
2.2	Omsyna bak teieretten	9
2.2.1	Innleiing	9
2.2.2	Tortur og press	10
2.2.3	Omsynet til mistenkte	11
2.2.4	Sakas opplysing og den materielle sanninga	12
3	RETT TIL INFORMASJON OM TEIERETTEN	13
3.1	Innleiing	13
3.2	Mirandarettane i USA	13
3.3	Omsyna bak retten til informasjon om teieretten	14
3.3.1	Realisering av vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering	14
3.3.2	Omsynet til den som skal avhøyrast	15
3.3.3	Likskap	16
3.3.4	Praktisk polititeneste	16
3.3.5	Den materielle sanninga og effektiv etterforsking	17
3.3.6	Politietiske omsyn	17

3.4	Rettssubjektet	18
3.4.1	Mistenkte	18
3.4.2	Sikta	20
3.4.3	Mistanketypar	20
3.4.3.1	<i>Innleiing</i>	20
3.4.3.2	<i>Einsidig mistanke</i>	22
3.4.3.3	<i>Dobbeltsidig mistanke</i>	23
3.4.3.4	<i>Gruppemistanke</i>	24
3.4.3.5	<i>Ubestemt mistanke</i>	25
3.4.3.6	<i>Oppsummering</i>	26
3.5	Avhøyrømgrepet	27
3.5.1	Innleiing	27
3.5.2	Innleiande og oppfølgjande samtaler	28
3.5.3	Uformelle samtaler	33
3.5.4	Det eigentlege avhøyet	36
3.5.5	Uppfordra utsegn	37
3.5.6	Oppsummering	38
3.6	Unntak frå retten til informasjon om rett til å teie?	39
4	KONSEKVENSN AV AT PÅKRAVD INFORMASJON OM TEIERETTEN	
	MANGLAR – SÆRLEG OM BEVISFORBOD	40
4.1	Generelt om konsekvensar av manglande informasjon om teieretten	40
4.2	Omsyn bak bevisforbod	41
4.2.1	Sakas opplysing og den materielle sanninga	41
4.2.2	Omsynet til den tiltalte	41
4.2.3	Den alminnelege rettsoppfatninga	42
4.2.4	Den oppdragande effekten av politiet	42
4.3	Generelt om bevisforbod	43
4.4	Bevisforbod ved krenking av mistenktes rett til informasjon om teieretten?	45
4.4.1	Innleiing	45
4.4.2	Gjentaking eller framhald av rettsbrotet	46
4.4.3	Generelle argument	47
4.4.4	Konkrete moment	48
4.4.5	Konklusjon	49
	KJELDER	50

1 Innleiing

1.1 Tema og problemstilling

Det er eit grunnleggande trekk ved straffeforfølgning i ein rettsstat og i norsk straffeprosess at den som er mistenkt for ei straffbar handling har rett til å teie, og ikkje plikt til å medverke til eiga straffelling.¹ Sjølvinkriminering skal vera frivillig. Men kva tyder det eigentleg at sjølvinkrimineringa er ”frivillig”? Er det tilstrekkeleg med fråver av tortur, eller er det eit krav om at den mistenkte må vera ein oppegåande person som fullt ut kjenner sine rettar og såleis er informert og medviten om at han gjev avkall på teieretten sin?

Strpl. § 232 (1) og påi. § 8-1 (1) krev at den mistenkte skal gjerast kjent med sin rett til å nekte å forklare seg. Kravet om at denne teieretten må gjerast kjent for mistenkte, skal gjera retten til å teie reell.² Temaet for avhandlinga er den mistenktes rett til informasjon om teieretten frå den mistenkte møter politiet i operativ teneste til han sit i eit formelt politiavhøyr. Ved formelt politiavhøyr og ved rettsleg avhøyr er reglane om informasjon om teieretten til den mistenkte rimeleg klare, jf. strpl. §§ 90 og 232 (1) og påi. § 8-1 (1). Derimot er informasjonsretten til den mistenkte ute på gata, ved eventuell pågriping og fram til formelt politiavhøyr meir uklar, og det er informasjonen som skal gjevast i denne tida som er tema i avhandlinga her. For når er ein ”mistenkt” og kva er eigentleg eit ”avhøyr” etter strpl. § 232 (1)?

Det er eit grunnleggjande prinsipp i dei fleste land i vår kulturkrins at det i utgangspunktet er påtalemakta som har bevisbyrda.³ Det er opp til påtalemakta å bevise (bevisføringsbyrden) utover ein kvar rimeleg tvil (beviskravet) at den tiltalte er straffeskuldig for dei forholda han er

---

¹ Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosesslova/strpl.) 22. mai 1981 nr. 25 §§ 90, 232 (1), forskrift om ordninga av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen/påi.) 28. juni 1985 nr. 1679 § 8-1 (1), FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 3, Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 1 jf. dommar av den Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) av 25. februar 1993 Funke mot Frankrike (EMD=REF00000394) og av 17. desember 1996 Saunders mot Storbritannia (EMD=REF00000595), Rt. 2003 s. 1814 (19), Rt. 2003 s. 549 (17), Rt. 1999 s. 1269 på s. 1271.

² Rt. 2003 s. 549 (17), Rt. 1999 s. 1269 på s. 1271, Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 242, Ot.prp. nr. 81(1999-2000) s. 23.

³ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 177.

tiltalt for.⁴ Den tiltalte har ikkje noko plikt til å hjelpe til å straffelle seg sjølv, eller til å bevise si uskuld. Teieretten til mistenkte er ein del av bevisføringsprinsippet i straffeprosessen. Vernet mot sjølvinkriminering heng saman med kva slags bevis som kan førast i den etterfølgjande straffesaka.⁵ Ei anna viktig problemstilling blir derfor kva slags konsekvens det får at beviset er innhenta i strid med mistenktes rett til informasjon om teieretten.

1.2 Aktualitet

Retten til ikkje å forklare seg som mistenkt er grunnleggjande, og følgjer både av internasjonale konvensjonar, nasjonal lovgjeving og rettspraksis. Ved bruk av tortur, isolasjon og liknande vil naturlegvis informasjonen om teieretten aleine ikkje kunne sikre eit reelt vern mot tvungen sjølvinkriminering. Men i andre situasjonar, der det ytre presset er mindre, vil det at den mistenkte blir gjort kjent med at han ikkje har plikt til å forklare seg vera med på sikre eit reelt vern mot ufrivillig sjølvinkriminering.

I *Politiavhør i økonomiske straffesaker*⁶ frå 1991 skriv Nilsen: ”Et spørsmål som stadig melder seg i den praktiske politiavhørssituasjon, er fra hvilket tidspunkt under den alminnelige samtale skal mistenkte gjøres kjent med sin rett til å nekte å avgi forklaring?” Sjølv om det finst noko høgsterettspraksis etter 1991, er spørsmålet framleis aktuelt. Det finst ikkje noko eiga føresegn om informasjon om teierett før avhøyr. Det finst heller ikkje legaldefinisjonar av omgrepa ”avhøyr” og ”mistenkt”, og rettspraksis⁷ er ikkje eintydig. Det noko uklare rettskjeldebildet og sakene som har kome opp i retten, kan tyde på at det er ulik praksis i politiet på dette området og behov for ei avklaring.

I Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) kap. 4 og Innst. O. nr. 45 (2000-2001) kap. 4 vert spørsmålet om informasjon om rettane ved pågriping drøfta. Både Justisdepartementet og Justiskomiteen vil vente med å foreslå endringar i straffeprosesslova inntil ein ser resultata av ein ny informasjonsbrosjyre⁸ som nå vert delt ut til dei som vert sett i politiarrest.⁹ Informasjonsfoldaren

---

⁴ Sjø nærare utgreiing om omgrepa “bevisbyrde”, “bevisføringsplikt” og “beviskrav” i Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 48-59.

⁵ Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* s. 407.

⁶ Jahre og Nilsen, *Politiavhør i økonomiske straffesaker* s. 50.

⁷ Rt. 2003 s. 1814, Rt. 2003 s. 549 og Rt. 1999 s. 1269.

⁸ ”Rettigheter og plikter ved pågripelse” (GP-5400 Flerspråklig) utgjeve av Politidirektoratet.

⁹ Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 25 og Innst. O. nr. 45 (2000-2001) s. 5.

vart utarbeida av riksadvokaten i samarbeid med Justisdepartementet. Det var mellom anna kritikk frå Europarådets torturovervakingskomité (CPT)¹⁰ som førte til at det vart utarbeida ein slik informasjonsfoldar.

Europarådets torturovervakingskomité er eit kontrollorgan som ved inspeksjonar i medlemslanda skal førebyggje tortur og anna umenneskeleg eller nedverdiggjande behandling og straff.¹¹ Komiteen er ei følgje av den europeiske torturkonvensjonen av 1987.¹² Mandatet til komiteen står i artikkel 1 i konvensjonen:

"The Committee shall, by means of visits, examine the treatment of persons deprived of their liberty with a view to strengthening, if necessary, the protection of such persons from torture and from inhuman or degrading treatment or punishment."

Komiteen kan ikkje fastslå at eit medlemsland har brote EMK, men kan peike på kritikkverdige forhold som ikkje nødvendigvis er i strid med EMK.¹³

Sjølv om det skulle bli ei regulering av informasjonsretten ved pågriping, vil det framleis vera uklare områder utanom pågripingssituasjonen, for eksempel ved medtaking¹⁴ der årsaka til medtakinga endar med strafferettsleg forfølging og tida før det formelle avhøret der den mistenkte ikkje har vore pågripen.

Det er fleire problem med den uklare rettssituasjonen. For det krenkte individet kan det vera ei påkjenning å inkriminere seg sjølv, og føle seg pressa til å forklare seg. Individet og borgarane generelt opplever det som urettferdig viss nokon blir fortalt at det er frivillig å forklare seg medan andre ikkje får denne informasjonen. Den alminnelege oppfatninga av straffesystemets integritet kan svekkast viss politi, påtalemynd og retten ikkje følgjer menneskerettane og straffeprosesslova. Regjeringa har klart gjeve uttrykk for at Noreg skal vera eit føregangsland når det gjeld vernet av menneskerettane.¹⁵

Problemet med den uklare rettssituasjonen har fyrst og fremst kome til uttrykk i rettsvesenet når den mistenkte i meir uformelle avhørsituasjonar har forklara seg til politiet om saka og si eiga straffeskuld utan at han er gjort kjent med sine rettar. Viss den mistenkte seinare trekkjer tilbake forklaringa si, blir spørsmålet om tidlegare avgjevne politiforklaringar kan lesast

---

¹⁰ Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 13. to 23. September 1999 s. 17.

¹¹ Utanriksdepartementets heimesider:

<http://www.dep.no/europaportalen/norsk/europaraadet/032141-990100/dok-bn.html> [lesedato 06.02.06].

¹² European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ECPT). Opna for undertekning 26. november 1987. I kraft i Noreg 1. august 1989.

¹³ Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* s. 93.

¹⁴ Lov om politiet (politilova/pl.) 4. august 1995 nr. 53 § 8.

¹⁵ St.meld. nr. 21 (1999-2000) *Menneskeverd i sentrum* punkt 4.2.2. (Nasjonal handlingsplan for menneskerettar.)

opp, og om politimennene eller andre vitne kan forklare seg i retten om mistenkte sine uttalingar eller om slike bevis må avskjerast. I tillegg kan det bli spørsmål om å oppheve dommar som har tillete slike bevis.

Kvar dag blir det tatt ei mengde politiavhøyr, og både rettspraksis og lovforarbeida viser at temaet og problemstillingane er praktiske og aktuelle. Reglane om retten til informasjon burde ut frå likskaps- og rettferdstankar praktiserast likt, slik at dei mistenkte får same informasjon på same tidspunkt. Det er derfor eit behov for å sjå nærare på denne informasjonsretten, og prøve å avklare den rettslege situasjonen.

1.3 Avgrensingar

1.3.1 Type informasjon

Den som er mistenkt for ei straffbar handling, og særleg den pågripne, kan ha behov for ulik informasjon. Skal ein avhøyrast som mistenkt vil ein ha behov for å vite kva saka gjeld, så ein veit kva ein skal forsvare seg mot, jf. strpl. § 232, strpl. § 177 og EMK artikkel 5 nr. 2.

Informasjon om retten til forsvarar er viktig for å sikre at sentrale rettferdsgarantiar blir overhaldne, for å gjera retten til forsvarar reell, og for å gje den pågripne håp om hjelp i den vanskelege situasjonen det er å bli fråteken sin eigen fridom, jf. strpl. § 94 (1) og påi. § 8-1. Elles kan den pågripne ha behov for å vite at han kan varsle pårørande¹⁶ og ambassade eller konsulat¹⁷ viss han er utanlandsk statsborgar, om at han er under politiets kontroll.

Denne avhandlinga tek for seg den mistenkte sin rett til informasjon om teieretten. Retten til annan informasjon vil ikkje bli behandla her, men avklaringa av avhøyr- og mistenktomgrepa kan ha overføringsverdi til også andre informasjonsrettar der desse omgrepa er skjeringspunkta.

Den mistenkte kan ikkje straffast for å forklare seg falskt om sine eigne straffbare forhold, jf. strl. § 167 (1). Dette treng likevel ikkje politiet informere om, og temaet vil ikkje bli behandla nærare her.

---

¹⁶ Strpl. § 182.

¹⁷ Påi. § 5-12.

1.3.2 Subjekt

Politiet kan ikkje pålegge mistenkte, ordinære vitne eller sakkyndige å forklare seg for politiet, jf. strpl. § 230 (1) fyrste punktum.¹⁸ Sjølv om politiet som hovudregel ikkje kan pålegge nokon å forklare seg, inneber ikkje dette plikt til å opplyse om teieretten. I dataprogrammet politiet brukar for straffesaksbehandling, Basis Løsninger (forkorta BL), kjem det ved melding og avhøyr automatisk opp som formalia i Word-dokumentet at meldar, fornærma og vitne skal gjerast kjent med retten til å nekte å forklare seg. Men sjølv om politiet derfor har for vane å opplyse om teieretten til desse subjekta, så er altså ikkje politiet lovpålagt å gjera det. Etter påi. § 8-5 (5) er det opp til politiet å avgjera om vitnet skal gjerast kjent med retten til å nekte å forklare seg til politiet.

Når fornærma og vitna har visse nære forhold til den sikta,¹⁹ så skal dei gjerast kjent med at dei kan nekte å forklare seg for politiet før dei blir avhøyr, jf. strpl. § 235 (1) og påi. § 8-5 (3) jf. strpl. § 122 (1) og (2).

Mistenktstatusen er ikkje statisk. I nokre tilfelle kan den avhøyrde ved starten av avhøyet ha status som vitne, og så kan informasjonen som kjem fram under avhøyet tilsei at vitnet endrar status til mistenkt. Slik sett vil avhandlinga også kunne røre ved vitnet, men i utgangspunktet vert ikkje informasjonsretten i tida før mistenkt- og siktastatus behandla her. Avhandlinga vil ta for seg subjekta mistenkte og sikta, uavhengig av om dei har blitt utsett for straffeprosessuelle tvangsinngrep eller medtaking²⁰ før avhøyet.

1.3.3 Plikt til å framleggje sjølvinkriminerande dokumentasjon i forvaltningssaker

Forvaltningsrettslege plikter til å framleggje dokumentasjon av sjølvinkriminerande art reiser interessante problemstillingar i forhold til forbodet mot ufrivillig sjølvinkriminering.²¹ I denne avhandlinga vil eg ta opp spørsmålet om informasjon om teierett ved avhøyet. Slik framlegging liknar ikkje på eit avhøyr, og vil derfor ikkje bli behandla her.

---

¹⁸ Visse unntak frå forklaringsfridommen følgjer blant anna av strpl. §§ 119 (3), 230 (1) andre punkt og (2), Almindelig borgerlig Straffelov (Straffelova/strl.) 22.mai 1902 nr. 10 §§ 139, 172, 333.

¹⁹ Strpl. § 122 nyttar omgrepet "siktete" og ikkje "mistenkte". Det er derfor § 123 som er aktuell viss personen som vert etterforska bare har status som mistenkt. Dersom forholda gjev grunn til det bør vitnet då gjerast kjent med fritaksretten, jf. strpl. § 235 (2) og påi. § 8-5 (4).

²⁰ Politilova § 8.

²¹ Meir om slike problemstillingar i Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* s. 421 flg., Møse *Menneskerettigheter* s. 345-348, NOU 2003: 15 Fra bot til bedring kap. 5.7.12 s. 103 flg., Rt. 1994 s. 610 (Bølgepappkjennelsen), *Funke v. France*.

1.3.4 Bevisprovokasjon og andre ekstraordinære etterforskingsskritt

Visse etterforskingsskritt tek sikte på å dokumentere uttalingar frå mistenkte utan at han er klar over at politiet får kjennskap til uttalingane. Eksempel på dette er avlytting jf. strpl. kap. 16a og 16b og sals- og bevisprovokasjon utført av politiet eller sivile som samarbeider med politiet. Slike skritt reiser mange interessante problemstillingar i forhold til vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering. Desse problema vil likevel ikkje bli behandla her, fordi dette ikkje liknar på dei typiske situasjonane som mistenkte er i frå han møter politiet i operativ teneste og til det formelle avhøyr.²²

1.4 Definisjonar

1.4.1 Mistenkte og sikta

Denne avhandlinga tek for seg mistenktes rett til informasjon om teieretten frå operativ polititeneste til formelt avhøyr. Eit viktig spørsmål å avklare blir då kva som ligg i mistenktomgrepet, og særleg den nedre grensa. ”Mistenkt” i strpl. § 232 (1) og påi. § 8-1 (1) omfattar også ”sikta” jf. strpl. § 82, og slik blir også ”mistenkte” ofte bruka som eit samleord for den mistenkte og den sikta i denne avhandlinga med mindre anna er uttrykkeleg presisert. Sjå meir om mistenktomgrepet i punkt 3.4.

1.4.2 Avhøyr

Eit anna viktig omgrep som skal avklarast i avhandlinga er ”avhøyr”. Dette er eit lovvilkår i strpl. § 232 og i påi. § 8-1, og vert behandla i punkt 3.5. Avhøyr kan omfatte både politiavhøyr og rettsleg avhøyr. Når kortforma ”avhøyr” vert nytta i avhandlinga, siktar eg til politiavhøyr.

---

²² Meir om slike problemstillingar finst i Rt. 2006 s. 120, Rt. 2003 s. 1223, Rt. 2000 s. 1345, Rt. 1999 s. 1269, Rt. 1998 s. 407, Rt. 1993 s. 473, Rt. 1992 s. 1088, *Allan v. The United Kingdom*, Strandbakken, *UskylDSPresumsjonen* kap. 7.7, Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* kap. 19.8, Andenæs *Straffeprosess I* s. 281, 285-288.

1.4.3 Frivillig

Ein seier gjerne at *tvungen* sjølvinkriminering er forbode.²³ Viss den mistenkte skal vera med på å straffelle seg sjølv, så skal det skje *frivillig*. Kva som ligg i dette frivilligomgrepet er ikkje opplagt.

I det eine ytterpunktet kan ein hevde at så lenge ein ikkje vert utsett for tortur, så skjer inkrimineringa frivillig. Det andre ytterpunktet er å krevje at den mistenkte ikkje blir eller føler seg pressa, at han kjenner si straffeprosessuelle stilling, saka og teieretten sin og likevel ynskjer å medverke til eiga straffelling. Med andre ord ei fullt informert avgjerd av eit fullt kompetent individ. Kor godt utrusta den mistenkte er intellektuelt og mentalt kan også spele ei rolle for kor frivillig ein skal rekne inkrimineringa. Ein lettare tilbakeståande person vil lettare kunne gje etter for press eller manipulasjon enn ein fullt oppegåande, sjølvstendig person.

Det strid imot ei naturleg språkleg forståing å hevde at den mistenkte vert *tvinga* til å inkriminere seg sjølv fordi han ikkje er gjort kjent med teieretten sin.²⁴ Kunnskapen om teieretten vil rett nok kunne forsterke oppfatninga av at mistenkte ikkje vil bli tvinga til å forklare seg. Likevel er andre omstende, som politiets oppførsel, bruk av tortur, press, varetekt, lange og intense avhøyr mykje meir avgjerande for kor frivillig ei inkriminering er.

1.5 Rettskjelder

I kapittel 3 om når den mistenkte har rett til informasjon om teieretten er det lovteksten i strpl. § 232 og påi. § 8-1 som er det naturlege utgangspunktet. For å fastleggje innhaldet i lovvilkåra ”mistenkt” og ”avhøyr” er rettspraksis, særleg dommane Rt. 2003 s. 1814 og Rt. 2003 s. 549, og teori dei viktigaste rettskjeldene. Forarbeida avklarar i svært liten grad desse omgrepa.

I kapittel 4 om konsekvensane av feil ved bevisinnhentinga er det rettspraksis og reelle omsyn som er dei sentrale rettskjeldene, då dette ikkje er lovregulert.

I avhandlinga kjem eg inn på den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) og Dei sameinte nasjonars internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettar (SP) som båe er gjort

---

²³ Jf. SP artikkel 14 nr. 3 g.

²⁴ Slik også Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* s. 409-410.

til norsk lov med forrang gjennom menneskerettslova²⁵ §§ 2 og § 3. Det vil sei at ved motstrid mellom norsk rett og desse konvensjonane, så skal konvensjonane gå framfor.

Referansar frå amerikansk rettspraksis og litteratur er ikkje meint som ein rettskjeldefaktor i seg sjølv for å fastleggje norsk gjeldande rett. Derimot er desse kjeldene nytta for å illustrere kva for omsyn som ligg bak reglane.

1.6 Vidare framstilling

Avhandlinga vil svare på to hovudspørsmål om gjeldande rett; når har den mistenkte rett til informasjon om teieretten og kva er konsekvensen av at denne informasjonen ikkje er gjeven.

Eg vil fyrst sjå nærare på mistenktes teierett og særleg omsyna bak denne teieretten i kapittel 2, då dette kan kaste lys over retten til informasjon om teieretten. I kapittel 3 gjer eg greie for mistenktes rett til informasjon om teieretten. Omsyna bak reglane drøftast i 3.3, før eg gjer greie for dei to sentrale lovvilkårane ”mistenkte” og ”avhøyr” i 3.4 og 3.5. I kapittel 4 drøftar eg konsekvensen av at mistenkte ikkje har blitt gjort kjent med teieretten slik han skulle ha blitt etter det som er fastlagt i kapittel 3. Det er då særleg konsekvensen for høvet til å føre beviset som blir behandla.

Takka vera den klassiske filmreplikken: ”You have the right to remain silent...osv.” er dei amerikanske Mirandarettane verdskjende. Slik sett har dei fleste eit forhold til mistenktes rett til informasjon om teieretten. Eg synest derfor det har vore naturleg å sjå litt nærare på kva Mirandarettane går ut på, sjølv om oppgåva på inga måte tek sikte på å fastlegge amerikansk rett.

---

²⁵ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) 21. mai 1999 nr. 30.

2 Teieretten

2.1 Oversikt over teierettens rettskjeldemessige forankring

Retten til å nekte å forklare seg er regulert i strpl. §§ 230 (1) og 90, SP artikkel 14 nr. 3 g jf. menneskerettsloven § 2 (3) og strpl. § 4. I tillegg har EMD innfortolka ein rett til å teie i kravet om rettferdig rettargang i EMK artikkel 6 nr. 1.²⁶

Grl.²⁷ § 96 forbyr ”Pinligt Forhør”, og EMK artikkel 3 forbyr tortur eller umenneskeleg eller nedverdiggjande behandling eller straff. Strpl. § 92 (2), jf. § 232 (2) forbyr å nytte lovnadar, uriktige opplysningar, trugsmål eller tvang under avhøyr, jf også på § 8-2. Alle desse reglane er med på å gjera teieretten reell.

I USA følgjer teieretten av det femte tillegget til den amerikanske grunnlova. Her heiter det: ”No person... shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself.”

2.2 Omsyna bak teieretten

2.2.1 Innleiing

Sjølv om det også finst kritiske røyster,²⁸ er teieretten rekna som ein grunnleggjande rett for den som er mistenkt i ei straffesak. Slik har det vore i lang tid, og i dei fleste siviliserte rettsstatar. Som vist ovanfor har også teieretten sikker forankring i positiv rett, både nasjonalt og internasjonalt. Det er derfor ikkje eit tema i avhandlinga *om* det finst gode nok grunnar for teieretten. Går ein langt nok tilbake i grunngevinga for sentrale verdiar og prinsipp, vil det til slutt stoppe opp. Til slutt må ein bare godta at ”slik er det bare”.²⁹ Poenget med å ta med omsyna bak teieretten her, er at dei kan kaste lys over vurderinga av *om* og *når* det skal gjevast informasjon til mistenkte om teieretten.

---

²⁶ *Funke mot Frankrike*, *Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen* s. 410-411, *Møse Menneskerettigheter* s. 345, *Strandbakken, Uskyldspresumsjonen* s. 547.

²⁷ Norges Riges Grundlov (Grunnlova/Grl.) 17. mai 1814.

²⁸ Eriksen, *Usannhet og forklaringsnektelse - lovbrudd eller menneskerettighet?* s. 94-105.

²⁹ Slik også i Hov, *Avtaleslutning og ugyldighet* s. 22, men motsett i Kinander, *Rettsfilosofi* s. 20.

2.2.2 Tortur og press

I tidlegare tider var det bunden bevisbedømming i motsetning til den frie bevisbedømminga me har i dag. For eksempel talde eit vitne ingenting i ein rettssak, men to samstemde vitne talde som ti.³⁰ Tilståing vart rekna som dronninga av bevismidla, og var i følgje religiøse førestillingar også nødvendig for å redde sjela frå evig fortaping.³¹ Av desse grunnene gjekk ein langt for å få fram tilståingar. Tortur vart mykje bruka. I Danmark kom det forbod mot tortur frå 1500-talet, men først frå 1687 vart forbodet overhalde i Noreg.³² Tilståingar som vart gjort utanfor retten hadde då ingen bevisverdi dersom den tiltalte seinare gjekk ifrå tilståinga.³³ Regelen skulle nok stoppe trolldomsprosessane og motverke fordelane av tortur i tida før rettssaka.

Ein torturert person blir fort villig til å sei kva som helst for å stoppe pina. Slik kan torturen lett leie til falske tilståingar og falske forklaringar.³⁴ Kritikken mot bruk av tortur strekkjer seg heilt tilbake til Augustin på 400-talet e. Kr. Også Gulatingslova XI kap. 10 gjev uttrykk for ein slik skepsis.³⁵ Likevel er tortur i strafferettspleia eit aktuelt tema i det 21. hundreåret. Den amerikanske etterretningstenesta, CIA, kunngjorde nyleg at den skulle slutte å bruke kontrollerte drukningar under avhøyr.³⁶ Terror fører til aukande utryggleik og kan føre til at mistenkte grunnleggjande rettar og rettssikkerheitsgarantiar kan bli sett til sides for ei "effektiv" etterforsking.³⁷ Stuart tek opp behovet for å endre straffeprosessen i USA for utanlandske kriminelle slik som Al Qaida-terroristane:

"What we see as a constitutional right for ourselves may have to be withheld from those who would take all rights away by terror and violence rather than by the due process of the democratic system."³⁸

Stuart er på kollisjonskurs med for eksempel den amerikanske høgsterettsdommaren O'Connor:

"It is during our most challenging and uncertain moments that our Nation's commitment to due process is most serverely tested; and it is in those times that we must preserve our commitment at home to principles for which we fight abroad."³⁹

---

³⁰ Gulatingslova XI kap. 3 jf. Hov, *I Sivil- og straffeprosess* s. 248-249.

³¹ Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 122.

³² Øyrehagen, *Rettspegelen* s. 194.

³³ Øyrehagen, *Rettspegelen* s. 194 og 214.

³⁴ Øyrehagen, *Rettspegelen* s. 195.

³⁵ Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 117.

³⁶ Øyrehagen, *Rettspegelen* s. 194.

³⁷ Sjå også Kallerud, *Terrorbekjempelse og menneskerettigheter-hvordan sikre den enkeltes beskyttelse* s. 7-19.

³⁸ Stuart, *Miranda* s. 171 (og xxi).

Forbudet mot tortur kan ein sjå som ein aksept av teieretten. Utan tortur står ein att med langt mindre effektive tvangsmiddel for å få fram tilståingar. Men det finnes andre tenkjelege og aktuelle tvangsmiddel for å få mistenkte i snakk. Fram til 1866 kunne den som nekta å svare på spørsmål frå dommaren setjast i fengsel på vatn og brød.⁴⁰ Ein kunne tenkje seg at mistenkte vart bøtlagt dersom han ikkje ville forklare seg, jf. dagens vitneansvar med straffetrussel.⁴¹ Retten kan også informere den tiltalte om at viss den tiltalte ikkje ynskjer å forklare seg, så kan dette tale mot tiltalte.⁴² Varetektsfengsling, isolasjon, brev- og besøksforbod eller – kontroll vil også kunne påverke den sikta til å forklare seg. Sjølv om den sikta si manglande forklaring eller tilståing ikkje formelt kan grunngje slike tvangsmiddel, så vil det i realiteten kunne ha noko å sei. Dersom den sikta for eksempel forklarar kvar drapsvåpenet er, vil dette kanskje leie til at det ikkje lenger er fare for at bevis går tapt, slik at varetektsfengslinga i så fall må byggje på andre grunnlag.⁴³

Straffesaksetterforsking i dagens Noreg er ikkje forbunde med tortur. Men Noreg har fleire gonger fått kritikk frå CPT for blant anna bruken av isolasjon under varetekt. Særleg total isolasjon og brev- og besøksforbod i lengre tid grensar opp mot tortur og kan føre til mental forvirring, sjølvdrapstankar, søvnproblem og somatiske reaksjonar.⁴⁴ Og sjølv om det ikkje finnes heimel for det, har isolasjon truleg vore nytta som pressmiddel, jf. Birgitte Tengs-saka.⁴⁵

Bare det å vera arrestert og under politiets kontroll kan vera eit press i seg sjølv. Dette vart også framheva i *Miranda v. Arizona*:

”..the very fact of custodial interrogation exacts a heavy toll on individual liberty, and trades on the weakness of individuals.”⁴⁶ ... ”The potentiality for compulsion is forcefully apparent...”⁴⁷

2.2.3 Omsynet til mistenkte

Dersom mistenkte ikkje hadde teieretten ville han ha valet mellom å medverke til si eiga straffelling eller å bortforklare seg gjennom løgn. Det er rekna som inhumant å plassere ein

---

³⁹ *Hamdi et al v Rumsfeld, Secretary of Defense et al.* 542 U.S. 507.

⁴⁰ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 64.

⁴¹ Lov om domstolene (domstollova/dl.) 13. august 1915 nr. 5 § 206.

⁴² Strpl. § 93 (2).

⁴³ Strpl. §§ 171, 172, 173 (2) og 184.

⁴⁴ CPT-rapport frå besøket i Noreg frå 3.-10.oktober 2005 avsnitt 65.

⁴⁵ Gudjonsson, ”Drap i Norge: Falsk tro som leidet til falsk tilståelse”, s. 290 flg., og særleg s. 312.

⁴⁶ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 455.

⁴⁷ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 457.

person i dette dilemmaet som i både fall må ende med straff.⁴⁸ Ved teieretten unngår ein denne samvitskonflikten, med mindre ein også ser på det å teie som ei løgn i seg sjølv.

2.2.4 Sakas opplysning og den materielle sanninga

Eit grunnprinsipp i norsk straffeprosess er det materielle sanningsprinsippet. Det er eit mål for både etterforskinga og domstolsbehandlinga at ein skal finne ut kva som har hendt, jf. strpl. § 226 og § 294. Teieretten kan hindre sanninga i å koma fram. Utan den mistenktes forklaring vil ein ofte mangle bitar i puslespelet for å få fram det fullstendige biletet av hendinga. På den andre sida er det slett ikkje sikkert at ein mistenkt som var pliktig å forklare seg ville koma med sanne uttalingar. Det er ibuande i dei fleste at ein vil prøve å skjerme og forsvare seg sjølv.

Omsynet til sakas opplysning kan også tale for teieretten. Williams referer til Sir James Stephen som peikar på at det dåverande forbodet mot å stille spørsmål til den tiltalte ville stimulere til søk etter bevis som er uavhengige av tiltaltes forklaring.⁴⁹

---

⁴⁸ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 64, Williams, *The proof of guilt* s. 51.

⁴⁹ Williams, *The proof of guilt* s. 52 med vidare tilvisingar.

3 Rett til informasjon om teieretten

3.1 Innleiing

I utgangspunktet er det strpl. § 232 (1) som regulerer kravet om at mistenkte skal bli gjort kjent med sin rett til ikkje å forklare seg:

”Før det tas avhør av mistenkte, skal han gjøres kjent med hva saken gjelder, og at han ikke har plikt til å forklare seg.”

Påi. § 8-1 (1) er ei nesten likelydande føresegn:

”Før det foretas avhør av mistenkte, skal han gjøres kjent med hva saken gjelder og med eventuell siktelse. Han skal gjøres kjent med at han ikke har plikt til å forklare seg.”

Verken EMK eller SP har særskilde føresegner om retten til informasjon om teieretten.

SP artikkel 14 nr. 3 g) rettar seg bare mot tvungen sjølvinkriminering, jf. ordlyden. Det er derfor neppe eit krav om at mistenkte skal gjerast kjent med teieretten innbakt i denne føresegna.⁵⁰

3.2 Mirandarettane i USA

Miranda v. Arizona i 1966⁵¹ er opphavet til Mirandarettane i USA som gjennom TV-seriar og filmar har blitt verdskjende. Etter denne dommen måtte politiet ved avhøyr opplyse den arresterte om følgjande:

”He must be warned prior to any questioning that he has the right to remain silent, that anything he says can be used against him in a court of law, that he has the right to the presence of an attorney, and that, if he cannot afford an attorney one will be appointed for him prior to any questioning if he so desires.”⁵²

Når nokon vert arrestert vert desse rettane ofte gjort kjent for den mistenkte, og på grunn av filmar og tv-seriar er det truleg mange som har ei misoppfatning om at det er eit krav at rettane vert gjort kjent ved pågriping. For eksempel seier Auglend m.fl. i *Politirett* s. 607-608:

---

⁵⁰ Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* s. 409-410.

⁵¹ 384 U.S. 436.

⁵² *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 479.

”Disse rettighetene svarer til de amerikanske Miranda-rettighetene, hvoretter politiet i USA *straks ved pågripelsen* har plikt til å uttale at den pågrepne ”has the right to remain silent, and of the fact that anything he say could be used against him and of his right to have a lawyer”.”

Men det er ikkje eit krav at denne informasjonen kjem ved pågripinga dersom politiet ikkje har tenkt å avhøyre den sikta der og då, jf. ”is subjected to questioning”,⁵³ ”prior to any questioning” og ”custodial interrogation”.⁵⁴ Kravet blir fyrst utløyst når individet, for det fyrste, skal avhøyraast og, for det andre, er under politietterforsking medan han er i arrest på politistasjonen eller lensmannskontoret eller på anna vis fråteken handlingsfridommen sin på annan nemneverdig måte.⁵⁵

3.3 Omsyna bak retten til informasjon om teieretten

3.3.1 Realisering av vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering

Eit viktig omsyn bak retten til informasjon om teieretten er at den skal medverke til å realisere vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering. Dette er framheva både i forarbeida⁵⁶ og i rettspraksis.⁵⁷

Som mistenkt kan ein velje om ein vil forklare seg eller ikkje. Ved å opplyse om teieretten, sikrar ein at vedkomande er klar over retten han har, og ein sikrar i større grad at eventuell sjølvinkriminering skjer frivillig frå den mistenkte si side. For dei som har ei misoppfatning om forklaringsplikt, og som ville ha følgd si innbilte plikt, så er informasjon om teieretten nødvendig for at dei skal kunne bruke retten sin.

Også for mistenkte som i utgangspunktet kjenner sin teierett, vil informasjon om teieretten vera med på å understreke at forklaringa er frivillig og minske pressituasjonen. Det å vera arrestert og under politiets kontroll kan i seg sjølv kjennast som eit press. Informasjon om teieretten kan påverke mistenktes oppfatning av at politiet vil avstå frå tvang og hindre at inkrimineringa skjer ufrivillig. Amerikansk høgsterett sa om Mirandarettane:

---

⁵³ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 478.

⁵⁴ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 479. La Fave m.fl., *Criminal Procedure* s. 343-353. Meir om Mirandarettane kan ein også finne på heimesida til American Bar Association. http://www.abanet.org/publiced/practical/criminal/arrest_procedures.html. Om dette spørsmålet står det: ”While the police are arresting you, they might read you your *Miranda* rights. However, they do not have to read you these rights if they do not intend to interrogate you.” (lesedato 19.05.06)

⁵⁵ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 477, La Fave m.fl. *Criminal Procedure* s. 334 og Stuart, *Miranda* s. 101.

⁵⁶ Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 242, Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 23.

⁵⁷ Rt. 2003 s. 549 (17), Rt. 1999 s. 1269 på s. 1271.

”[S]uch a warning is an absolute prerequisite in overcoming the inherent pressures of the interrogation atmosphere.” ...”the warning will show the individual that his interrogators are prepared to recognize his privilege should he choose to exercise it.”⁵⁸

På den andre sida skal ein ikkje overdrive verknaden av slik informasjon. Måten informasjonen blir gjeven på, kroppsspråket til polititenestemennene og eventuelt informasjon om varetekt- og isolasjonsreglar, tilståingsrabatt,⁵⁹ at teinga kan bli bruka mot ein⁶⁰ og likande, kan føre til at den mistenkte føler seg svært pressa sjølv om han kjenner teieretten sin på førehand og/eller vart opplyst om den før avhøyrret. Også mistenktes tidlegare erfaringar med meir valdeleg politi frå andre land kan føre til at mistenkte ikkje trur på at det i realiteten er frivillig om han ynskjer å forklare seg.

Det kan vera vanskeleg å ”oppfordre” mistenkte til å teie, når ein som politiutdanna er opplært til å finne sanninga og få folk til å snakke. Informasjonskravet kan også tene som ei påminning til polititenestemannen om at det faktisk er opp til mistenkte om han ynskjer å forklare seg.

3.3.2 Omsynet til den som skal avhøyrast

Omsynet til den avhøyrde er naturlegvis relevant i vurderinga av reglane kring eit avhøyr.⁶¹ Dette omsynet kan peike i ulike retningar når ein skal vurdere om vedkommande skal få status som mistenkt. Mistenktrettane er gjevne først og fremst som eit vern og eit gode for den som skal avhøyrast. Men mistenktstatusen i seg sjølv kan vera ei enorm påkjenning for den som skal avhøyrast. Særleg gjeld dette i saker der det er svært usikkert om det har skjedd noko straffbart eller om dreiar seg om ei rein ulykke, og når den som skal avhøyrast står i eit nært forhold til den omkomne. Eit eksempel kan vera to brør som er på fisketur i båt. Utpå kvelden drikk dei seg fulle og den eine hamnar i vatnet og druknar. Politiet veit at det har vore svært konfliktfylt og til tider valdelege konfrontasjonar mellom den omkomne og broren. Vitneobservasjonar fortel om høglydt kringling ikkje lenge før den omkomne hamna i vatnet. Viss det var ei rein ulukke at den omkomne hamna i vatnet og drukna, så er det ei enorm, påkjenning for broren å få mistenktstatus i saka. Ikkje bare har han mista sin eigen bror, men i tillegg mistenkjast han for å vera skuld i dødsfallet.

---

⁵⁸ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436 s. 468.

⁵⁹ Strl. § 59 (2).

⁶⁰ Strpl. § 93 (2). Det er rettens formann som kan gjera den mistenkte kjent med denne retten.

⁶¹ Utgreiing til ny påtaleinstruks NOU 1984:27 s. 23.

På den andre sida er det kanskje svært viktig å få vite at ein har krav på å ha forsvarar til stades i ei slik alvorleg sak. Her ser ein at omsynet til den som skal avhøyrast kan tale både for og mot mistenktstatus og tilhøyrande rettar.

3.3.3 Likskap

Likskapsomsyn taler sterkt for at den mistenkte har krav på å få informasjon om teieretten. Nokre kjenner sin grunnleggjande teierett, medan andre ikkje er så opplyste. Når ein fyrst godtek teieretten som ein allmenn og grunnleggjande rett i strafferettssystemet, bør ein også i størst mogleg grad syte for at alle har like moglegheiter til å bruke denne retten. Det er urettferdig dersom det er ulike kunnskapsnivå og erfaringar hos den mistenkte som avgjer om sjølvinkrimineringa ville ha skjedd. Alle mistenkte bør ha dei same moglegheitene til å utøve sin grunnleggjande teierett. Slike likskapsomsyn ligg også bak Mirandarettane:

”More than anything else, *Miranda v. Arizona* means that information about constitutional guarantees is no longer rationed on the basis of wealth, experience, or education.”⁶²

Likskapsomsyn taler også sterkt for at alle mistenkte vert gjort kjent med teieretten på det same tidspunktet. Dersom nokre vert gjort kjent med teieretten ved pågriping, andre når dei vert sett i arrest, nokre før uformelle samtaler med politiet og nokre før det eigentlege avhøyret, så kan dette føre til at somme inkriminerer seg sjølv fordi dei tilfeldigvis har fått informasjonen seinare enn andre.⁶³

3.3.4 Praktisk polititeneste

Omsynet til ei praktisk polititeneste skal også med i vurderinga av retten til informasjon om teieretten. Politiet bør ikkje tvingast til å opplyse om teieretten så snart dei skal snakke med publikum, som seinare kan vise seg å vera gjerningspersonane. Særleg i uoversiktlege situasjonar kan det ikkje ventast at politiet informerer om teieretten til alle som måtte kome til å gje

---

⁶² Peter Baird sitert i Stuart, *Miranda* s. 101.

⁶³ Sjå meir om likskap og likskap som ein del av rettferdsomgrepet i Ross, *Om ret og retfærdighed* s. 351 flg.

informasjon til politiet av sjølvinkriminerande art. Sjå særleg punkt 3.5.2. Politiet har mange ulike oppgåver i samfunnet. Strafforfølgingsfunksjonen er bare ein av dei.⁶⁴

3.3.5 Den materielle sanninga og effektiv etterforsking

Å oppklare saker og finne sanninga er sjølv sagt eit viktig mål med politiets verksemd. Omsynet til den materielle sanninga og oppklaring av saka er nemnt i forarbeida til ny påtaleinstruks i samband med forskriftsregulering kring avhøyrret.⁶⁵ Nokre har hevda at Mirandarettane hindrar effektiv politietterforsking, ved at den mistenkte får tid til å tenkje seg om, finne eit alibi og andre bortforklaringar i staden for at han svarar spontant.⁶⁶ Og dette er kanskje i nokre tilfelle kostnaden ved å be den mistenkte tenke på teieretten før han forklarar seg.

3.3.6 Politietiske omsyn

Nilsen seier at årsaka til at ein skal gjera teieretten kjent i innleiinga av den alminnelege samtala,⁶⁷ er openberr sett frå eit politietisk synspunkt.⁶⁸ Alt det som den mistenkte seier kan avhøyraren måtte vitne om i retten seinare. Problemet oppstår viss mistenkte ynskjer å fortelje polititenestemannen noko "off the record", altså informasjon som mistenkte gjev under stillteiande eller uttrykkeleg føresetnad om at politimannen ikkje fortel vidare kvar han fekk informasjonen frå. Polititenestemenn har vitneplikt om det dei kjem til kunnskap om av straffbare forhold. Politimannen vil ofte setje seg sjølv i ein konfliktfylt situasjon dersom han godtek dette. Med andre ord taler politietiske omsyn og omsynet til å unngå lojalitetskonfliktar som vitne i retten, for at teieretten gjerast kjent for den mistenkte.

---

⁶⁴ Andre politioppgåver er å drive førebyggjande arbeid, ivareta samfunnets tryggleik og alminneleg ro og orden, yte borgarane hjelp og tenester, samt samarbeide med og hjelpe andre offentlege organ og organisasjonar, jf. pl. § 2. I tillegg tek politiet seg av resten av forvaltingsoppgåvene i samfunnet som ikkje klart er tillagt andre myndigheter, jf. pl. § 2 nr 7.

⁶⁵ Utgreiing til ny påtaleinstruks (NOU 1984:27) s. 23.

⁶⁶ Stuart, *Miranda* s. 100.

⁶⁷ Altså før det eigentleg avhøyrret, sjå særleg punkt 3.5.3.

⁶⁸ Jahre og Nilsen, *Politiavhør i økonomiske straffesaker* s. 52.

3.4 Rettssubjektet

3.4.1 Mistenkte

I strpl. § 232 (1) heiter det at "mistenkte" skal bli gjort kjent med teieretten før avhøyr. Også på. § 8-1 (1) brukar "mistenkte" som rettssubjekt. Det blir derfor viktig å avklare kva som ligg i dette omgrepet. I motsetning til siktaomgrepet som er definert i strpl. § 82, finst det ingen legaldefinisjon av "mistenkt". Heller ikkje forarbeida eller rettspraksis avklarar omgrepet særleg.⁶⁹ Ein må derfor sjå nærare på reelle omsyn og juridisk teori.

Ein må skilje mellom "mistanke" og det å vera straffeprosessuelt "mistenkt". "Mistenkt" er ein straffeprosessuell status som ein person kan ha, og dessutan eit lovvilkår i mellom anna strpl. § 232. Kort fortalt er "mistenkte" ein som blir etterforsa utan at vedkommande har fått status som sikta.⁷⁰ Auglend med fleire definerer den mistenkte slik: "Den person som politiet antar kan være gjerningsperson, betegnes under etterforskingen som *mistenkte*."⁷¹

"Mistanke" er derimot oppfatninga av det objektive sannsynet for at den det straffeprosessuelle inngrepet er retta mot er skuldig i ei straffbar handling.⁷² Graden av mistanke mot NN kan uttrykkast som produktet av sannsyna for at det har skjedd noko straffbart og at det er NN som har gjort det. Mistanken kan rette seg mot person, sak eller begge delar. Sjå meir om mistanke i punkt 3.4.3.

Mistenkte har særlege rettar som følgje av mistenktstatusen.⁷³ Dette skuldast at mistenkte kan bli utsett for fleire typar inngrep frå politiet si side, og også at stampelet som "mistenkt" kan vera ei belastning i seg sjølv. Den mistenkte har derfor mellom anna rett til dokumentinnsyn, jf. strpl. § 242, rett til å få hjelp av forsvarar, jf. § 94 (men vanlegvis ikkje krav på forsvarar betala av det offentlege) og rett til å krevje rettargangsskritt for å få avkrefta mistanken, jf. strpl. § 241. I denne avhandlinga er det mistenktes rett til å bli informert om teieretten som er tema, jf. strpl. § 232.

---

⁶⁹ Slik også Andenæs, *Straffeprosess I* s. 70.

⁷⁰ Gisle m.fl., *Jusleksikon* s. 188.

⁷¹ Auglend m.fl., *Politirett* s. 604.

⁷² Hov, *II Straffeprosess* s. 188.

⁷³ Sikta har fleire rettar i tillegg til mistenktrettane.

Før etterforsking vert sett i gang, kan ingen ha status som mistenkt i straffeprosessuell forstand.⁷⁴ Bjerke og Keiserud meiner at minstekravet er at det objektivt sett er eller har vore mistanke mot vedkommande frå politiet si side.⁷⁵ Hov seier at "[o]m en person skal regnes som mistenkt eller ikke, kan derimot *ikke* være avhengig av om det foreligger noen objektiv sannsynlighet. Det avgjørende er om politi- og påtalemyndighet *behandler* vedkommende som mistenkt"⁷⁶ eller "uttrykkelig betegner en person som *mistenkt*".⁷⁷ Desse definisjonane hjelper lite når for eksempel politiet skal avgjere om vedkommande som skal avhøyrast er mistenkt, og dermed bli gjort kjent med § 232. Andenæs meiner at det truleg bør vera eit vilkår for mistenktstatus etter straffeprosesslova og påtaleinstruksen at det går for seg etterforsking mot vedkommande, jf strpl. § 241.⁷⁸ Det avgjerande er då om etterforskinga er retta mot vedkommande.

Riksadvokaten skriv i rundskriv om etterforsking RA 1999 nr. 3 punkt III 2 om skiljet mellom etterforsking på personnivå og på saksnivå:

"Om undersøkelserne er rettet mot enkeltperson blir således et felles avgrensningskriterium for mistenkt- og siktetbegrepet (se bl.a. Rt. 1997 side 138) og for skillet mellom saks- og personnivå."

Riksadvokaten seier vidare at sjølv om etterforsking retta mot ei gruppe eller eit miljø i utgangspunktet er etterforsking på saksnivå, så er det etterforsking på personnivå viss undersøkingane rettast mot ein eller fleire enkeltpersonar.

Etter amerikansk rett er ikkje mistenktomgrepet avgjerande for om vedkommande skal gjerast kjent med teieretten. Mirandarettane skal gjerast kjent for den som er under "custodial interrogation." Ei stund vart det diskutert i amerikansk rett om det var tilstrekkeleg at det dreidde seg om etterforsking med "fokus" mot nokon, altså liknande det norske mistenktomgrepet om at etterforskinga må vera retta mot vedkommande. Dette fokus-alternativet vart avvist i *Beckwith v. United States*.⁷⁹

---

⁷⁴ Hov, *II Straffeprosess* s. 187, Gisle m.fl. og *Jusleksikon* s. 188 ved Magnus Matningsdal, Riksadvokatens Rundskriv 1999 nr. 3 punkt III 2. Motsett i Bjerke, *Mistenkte* s. 414.

⁷⁵ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 358.

⁷⁶ Hov, *II Straffeprosess* s. 188.

⁷⁷ Hov, *II Straffeprosess* s. 189.

⁷⁸ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 70.

⁷⁹ 425 U.S. 341 og La Fave m.fl. *Criminal Procedure* s. 337.

3.4.2 Sikta

Ofte har den som er under politietterforsking fyrst status som mistenkt for deretter å bli sikta i saka. Etter strpl. § 82 er ein sikta når minst eit av tre alternativ er aktuelle; påtalemakta erklærer ein for sikta, skriv ut førelegg eller påtaleunnlating,⁸⁰ eller bestemmer seg for å nytte eller faktisk nyttar tvangsmiddel⁸¹ mot mistenkte. Etter rettspraksis⁸² og ei frå-det-meir-til-det-mindre-slutning er det sikkert at "mistenkte" i strpl. § 232 også omfattar den sikta.⁸³ I underoverskrifta i påi. kap. 8 vert "mistenkte" nytta som eit fellesomgrep for mistenkte og sikta.

Ein som er sikta vil som regel alltid også vera mistenkt.⁸⁴

Men det finst tilfelle der det knapt finst noko mistanke, samtidig som ein person har status som "sikta". I ei mordbrannsak på Florø hadde vedkommande framleis status som sikta av prosessuelle omsyn, sjølv om politiet meinte at det ikkje lenger låg føre mistanke mot mannen på det tidspunktet.⁸⁵ Statusen som sikta opphøyrar fyrst når saka er endeleg avgjort, som ved bortlegging eller rettskraftig dom,⁸⁶ eller når påtalemakta uttrykkeleg fråfell siktinga.⁸⁷

3.4.3 Mistanketypar

3.4.3.1 Innleiing

Det kan føreligge personmistanke utan at nokon har stilling som mistenkt, fordi mistenktstatusen også krev at etterforskinga er retta mot vedkommande. Viss det ikkje er sett i gang etterforsking mot vedkommande, har vedkommande heller ikkje behov for mistenktrettane.⁸⁸

Inndeling av mistanketypar kan vera ei hjelp i avklaringa av om etterforskinga er retta mot vedkommande og dermed skal få mistenktstatus. Det vert i teorien skilt mellom fire typar mistanke. Andenæs, Bjerke og Keiserud deler inn i einsidig, dobbeltsidig og ubestemt mistanke.⁸⁹ Andenæs og Hov skriv om ein fjerde type, som ikkje har fått namn i teorien. Eg

---

⁸⁰ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 362.

⁸¹ For eksempel ransaking, pågriping og beslag.

⁸² Rt. 2003. s. 549.

⁸³ Slik også Andenæs, *Straffeprosess I* s. 280.

⁸⁴ Auglend m.fl., *Politirett* s. 604.

⁸⁵ <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=299173> og <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1179403.ece> [lesedato 13.09.06].

⁸⁶ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 62.

⁸⁷ Hov, *II Straffeprosess* s. 203.

⁸⁸ Eit eventuelt behov for å reinvaske seg frå bygdesladder kan neppe grunnge mistenktstatus.

⁸⁹ Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 216 flg., Bjerke, *Mistenkte* s. 414-415, Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357. Hov operer derimot ikkje med desse tre omgrepa.

kallar denne fjerde typen gruppemistanke.⁹⁰ Felles for mistanketypane som er skildra i teorien er at dei i hovudsak operer med to variablar; kor sikkert det er om handlinga er straffbar og kor mange aktuelle gjerningspersonar mistanken rettar seg mot. I somme tilfelle veit ein at det har skjedd ei straffbar handling. I andre tilfelle kan det under etterforskinga vera uvisst om det i det heile tatt har skjedd noko straffbart. For eksempel kan det ved etterforsking for brot på diskrimineringsføresegna i straffelova § 135 a, vera usikkert om det objektive gjerningsinnhaldet i det heile vert ramma av paragrafen eller om det fell inn under yringsfridommen. Sannsynet for at det har skjedd ei *straffbar* handling omfattar ikkje bare lovkrav, men også skyldkrav, om gjerningspersonen var tilrekneleg og om det finst straffridomsgrunnar, rett og slett sannsynet for at alle straffevilkåra er oppfylt.⁹¹ Er det for eksempel svært sannsynleg at det vart handla i nødverje, så er det langt frå klart at det har skjedd noko straffbart, sjølv om den faktiske handlinga og lovkravet isolert sett kan vera på det reine.

Mistanke mot gjerningsperson kan vera retta mot ein person, to personar, ein avgrensa krins av personar eller ikkje mot nokon spesiell(e) person(ar) i det heile.

---

⁹⁰ Hov, *II Straffeprosess* s. 189 og Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 216. Hov opererer med realiteten, men ikkje omgrepet. Andenæs ser ut til å kalle denne typen ubestemt mistanke.

⁹¹ Hov, *II Straffeprosess* s. 51.

Med bakgrunn i dei to variablane i dagens teori får ein dette skjemaet over ulike mistanketypar:

STRAFFBAR HANDLING			KLART AT DET HAR SKJEDD NOKO STRAFFBART	UVISST OM DET HAR SKJEDD NOKO STRAFFBART
GJERNINGSPERSON				
ETTERFORSKING PÅ PERSONNIVÅ ⁹²	EIN BESTEMT PERSON			Einsidig mistanke - Bjerke og Keiserud ⁹³ - Bjerke ⁹⁴ - Andenæs ⁹⁵
	A ELLER B	A melder B B melder A	Dobbeltsidig mistanke - Bjerke og Keiserud ⁹⁶ - Bjerke ⁹⁷ - Andenæs ⁹⁸	
		A og B er konkurrerende mistenkte	Ubestemt mistanke - Andenæs ⁹⁹	
	AVGRENSA KRINS		Ubestemt mistanke - Andenæs ¹⁰⁰ - (Hov ¹⁰¹)	
ETTERFORSKING PÅ SAKSNIVÅ	INGEN/SVÆRT LITE INFO. OM GJERNINGSPERSON		Ubestemt mistanke - Hov ¹⁰²	Ubestemt mistanke - Bjerke og Keiserud. ¹⁰³ - Bjerke ¹⁰⁴

3.4.3.2 Einsidig mistanke

Ved *einsidig mistanke* er det uklart om det i det heile har skjedd noko straffbart, men i så fall er det klart kven som er gjerningspersonen.¹⁰⁵ Det ser ikkje ut til at teoretikarane tek for seg dei tilfella der det både er ein bestemt gjerningsperson som peikar seg ut og ei (tilsynelatande) klar

⁹² Skilje mellom personnivå og saksnivå jf. RA-1999-3 punkt III nr. 2.

⁹³ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357.

⁹⁴ Bjerke, *Mistenkte* s. 414.

⁹⁵ Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 216.

⁹⁶ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357.

⁹⁷ Bjerke, *Mistenkte* s. 415.

⁹⁸ Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 218-219.

⁹⁹ Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 219.

¹⁰⁰ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 69.

¹⁰¹ Hov, *II Straffeprosess* s. 189. Det går ikkje klart fram om Hov meiner at "ubestemt mistanke" også omfattar tilfelle der den skuldige er i ein avgrensa krins.

¹⁰² Hov, *II Straffeprosess* s. 189.

¹⁰³ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357.

¹⁰⁴ Bjerke, *Mistenkte* s. 415.

¹⁰⁵ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357, Bjerke, *Mistenkte* s. 414 og Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 216.

straffbar handling som peikar seg ut. Etter mi meining bør ein også kunne kalle ein slik type mistanke for einsidig mistanke. Ved starten av ei etterforsking vil det svært ofte vera meir eller mindre tvil om det har skjedd noko straffbart, så det er vel ingen grunn til å ha noko skarpt skilje her. Sjølv om både handling og person kan verke opplagt, er det likevel grunn til snakke om mistanke. Ved einsidig mistanke, vil vedkomande etter mi meining få stilling som mistenkt. Sjølv om det juridisk sett kan vera uvisst på avhøyrstidspunktet om det har skjedd noko straffbart, så er etterforskinga retta mot denne eine personen. Han bør derfor få mistenktstatus.¹⁰⁶

3.4.3.3 Dobbelsidig mistanke

Dobbelsidig mistanke vil sei at ein veit at enten A eller B må ha gjort noko straffbart.¹⁰⁷ Det er to typetilfelle av dobbelsidig mistanke som er nemnt i teorien. Den fyrste typa er når A melder B for å ha gjort noko straffbart og B svarar med å melde A for ærekrenking. Det vil då vera uvisst om det er A eller B som har gjort noko straffbart.¹⁰⁸ Bjerke vil då gje begge to status som mistenkt fordi begge har såpass sterk tilknytning til saka og fordi sannsynet for at ein av dei har gjort noko straffbart er så stort, at dei begge treng det ekstra vernet som mistenktstatusen gjev.¹⁰⁹ Også Bjerke og Keiserud seier at begge to då vil vera mistenkt, men ikkje før etterforsking er sett i gang.¹¹⁰ Eldre rettspraksis¹¹¹ peikar meir i retning av å gje A og B stilling som vitne i slike saker.¹¹²

Etter mi meining har omgrepet dobbelsidig mistanke lite for seg i denne situasjonen fordi det då dreiar seg om (minst) to ulike straffbare forhold. Desse straffbare forholda treng heller ikkje utelukke kvarandre. Verken A eller B har nødvendigvis gjort noko straffbart i eit slikt tilfelle. A kan ha meldt B i god tru om at B har gjort noko straffbart.

Ei anna type dobbelsidig mistanke er når det har skjedd noko straffbart og det enten er A eller B som står bak dette eine straffbare forholdet. Andenæs gjev som eksempel at A, B og C er saman. C blir skoten og A og B skuldar på kvarandre. Her er det svært sannsynleg at A eller B

---

¹⁰⁶ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 70-71.

¹⁰⁷ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357, Bjerke, *Mistenkte* s. 415 og Andenæs, *Avhandlinger og foredrag* s. 218.

¹⁰⁸ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 357, Bjerke, *Mistenkte* s. 415 og Andenæs, *Avhandlinger og foredrag* s. 218-219.

¹⁰⁹ Bjerke, *Mistenkte* s. 415.

¹¹⁰ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I* s. 356.

¹¹¹ I Rt. 1908 s. 526 vart den eine rekna som vitne fordi det ikkje var innleia noko *rettsleg* forfølgning mot vitnet og i Rt. 1908 s. 767 var det heller ikkje starta etterforsking mot dei som meinte at dei var sikta.

¹¹² Andenæs, *Avhandlinger og foredrag* s. 218-219.

står bak (eller at dei er medsamansvorne). Andenæs tek opp dette spørsmålet under eit avsnitt om ”ubestemt mistanke”,¹¹³ men i denne avhandlinga vil eg bruke ”dobbeltsidig mistanke” om slike tilfelle fordi det då dreiar seg om mistanke mot to personar. Begge må då få stilling som mistenkt. Sjølv om det for eksempel er 10 % sannsyn for at A er skuldig og 90 % sannsyn for at B er skuldig, så vil det vera urimeleg om den eine av dei to skal påleggjast vitneansvar medan den andre slepp det.

3.4.3.4 Gruppemistanke

Ein tredje type mistanke kallar eg *gruppemistanke*. Gjerningspersonane må då vera innan ein avgrensa krins av personar. For eksempel viss ein veit at ein av dei reisande med elvebåten på Nilen må vera mordaren, så vil alle på båten kunne få status som mistenkt. Men viss den avgrensa krinsen blir for stor, får ikkje alle status som mistenkt. Kvar denne grensa skal gå, er ikkje så lett å fastsetje. Hov seier at ein krins på 200-300 personar er for mange,¹¹⁴ og det er det ikkje tvil om i følgje rettspraksis. I Rt. 1997 s. 138 kom Høgsterett til at lagmannsretten hadde rett i at tiltalte ikkje skulle reknast som sikta¹¹⁵ fordi det ikkje var nokon grunn til å rette særleg mistanke mot han i ein krins på 16 personar. Saka dreia seg om rettsleg avhøyr etter strpl. § 237 (1) fordi dei 16 personane nekta å forklare seg for politiet. Høgsterett siterte lagmannsretten:

”Det foreligger ikke opplysninger i saken som peker i retning av at det foreligger mer kvalifisert, konkret mistanke mot B. Det er ikke fra politiets side fremholdt noe som peker i retning av at hans navn spesielt er knyttet til den straffbare handling, eller at han for øvrig vurderes med henblikk på om han hadde en selvstendig rolle i forbindelse med skytingen. De øvrige opplysninger som har fremkommet i saken gir heller ikke foranledning til å anse B spesielt i politiets søkelys. Det er et betydelig antall impliserte, uten at man kan si at etterforskningen hittil er rettet mot noen bestemte av dem. På dette stadium er det etter lagmannsrettens syn således ikke grunnlag for å si at etterforskningen er rettet mot B.”¹¹⁶

Denne orskurden har Høgsterett bygd på i Rt. 1997 s. 1523. Då kom Høgsterett til at ein krins på 20-30 personar var for mange til at to av dei kunne få status som mistenkt:

---

¹¹³ Andenæs, *Avhandlingar og foredrag* s. 219.

¹¹⁴ Hov, *II Straffeprosess* s. 189.

¹¹⁵ Etter strpl. § 82 får den mistenkte status som sikta når straffeforfølgning er innleia ved retten, som for eksempel når påtalemakta krev rettsleg avhøyr etter strpl. § 237. Dermed svarar dommen også på spørsmålet om mistenktstatus.

¹¹⁶ Rt. 1997 s. 138 på s. 140-141.

” ”Politiet mistenker personer i "Hells Angels"-miljøet for å ha forøvet drapet - etter politiets opplysninger består miljøet av cirka 20 - 30 personer. Mistanken retter seg derfor mot en ubestemt personkrets, og er ikke rettet mot de kjærende parter spesielt. De kjærende parter ble ikke innkalt til rettslig avhør fordi opplysninger i saken peker i retning av at det foreligger mer kvalifisert, konkret mistanke mot dem, men fordi de har nektet å forklare seg for politiet. De er i likhet med de øvrige personene i miljøet mulige gjerningsmenn, men får ikke av den grunn status som siktet, jfr. Andenæs "Norsk Straffeprosess" (1994) side 60 og Bjerke og Keiserud "Straffeprosessloven med kommentarer" bind I side 278. Det vises også til Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 30. januar 1997 vedrørende Es status i etterforskningen mot F, som bygger på et i det vesentlige likeartet saksforhold."¹¹⁷ Den kjennelse det her vises til er inntatt i Rt. 1997 s. 138. Utvalget kan ikke se at lagmannsretten her bygger på uriktig lovtolkning.”

Andenæs kallar det derimot ubestemt mistanke når det er ein større eller mindre krins som kan mistenkjast, utan at forfølginga er retta mot nokon bestemt:¹¹⁸

”Et holdepunkt her gir sontringen mellom mistanke rettet bare mot en bestemt person og mistanke rettet mot en større eller mindre krets. Er det grunn til å tro at det er begått en forbrytelse, men uvisst hvem som er gjerningsmann, vil etterforskningen ikke gi noen av de avhørte stilling som mistenkt i lovens forstand. Annerledes hvis det bare er denne bestemte person det kan være spørsmål om.”¹¹⁹

Omsynet til sakas oppklaring tilseier at ein ikkje bør gje ei større gruppe mistenktstatus. Det vil fort låse etterforskinga dersom alle i ei større gruppe vert fritaken frå vitneplikta på grunn av mistenktstatusen. Omsynet til den avhørte talar også mot at fleire enn nødvendig får mistenktstatus. Det er ei belastning i seg sjølv å få mistenktstatus. Det er derfor rimeleg å stille krav om at det må føreliggje ”mer kvalifisert og konkret mistanke” før ein får mistenktstatus. Kor lita gruppa kan vera for at alle eventuelt kan få mistenktstatus er ikkje godt å sei, men den må i alle fall normalt vera mindre enn 16, jf. Rt. 1997 s. 138 på s. 140-141.

3.4.3.5 *Ubestemt mistanke*

Ved den fjerde typen mistanke, *ubestemt mistanke*, er det ingen spesiell gjerningsperson eller krins av gjerningspersonar som peikar seg ut. Ubestemt mistanke omfattar både situasjonar der det er klart at det har skjedd noko straffbart og situasjonar der det er meir uvisst om det har skjedd noko straffbart.

---

¹¹⁷ Rt. 1997 s. 1523 på s. 1523-1524.

¹¹⁸ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 69.

¹¹⁹ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 70-71.

Når politiet ikkje aner kven gjerningspersonen er, og bare gjer rutineundersøkingar av for eksempel folk som har vore i nærleiken av åstaden, vil dette ikkje innebera at desse får status som mistenkt.¹²⁰ Det er særleg omsynet til ei praktisk polititeneste som tilseier dette.

Viss ein i situasjonar med ubestemt mistanke avhøyrer ein person, kan denne ha status som vitne i utgangspunktet. I løpet av avhøret kan informasjonen frå vitnet vera slik at mistanken endrar seg frå ubestemt til meir kvalifisert, konkret mistanke mot vitnet. Då er det grunn til å endre status for vitnet til "mistenkt" og den avhøyrte må då gjerast kjent med rettane sine som mistenkt.

3.4.3.6 Oppsummering

Med mine forslag til tilføyningar vert skjemaet over mistanketypar sjåande slik ut:

STRAFFBAR HANDLING		MEIR ELLER MINDRE KLART OM DET HAR SKJEDD NOKO STRAFFBART
GJERNINGSPERSON		
ETTERFORSKING PÅ PERSONNIVÅ	EIN BESTEMT PERSON	EINSIDIG MISTANKE
	A ELLER B KONKURRERANDE MISTENKTE	DOBBELTSIDIG MISTANKE
	AVGRENSA KRINS	GRUPPEMISTANKE
ETTERFORSKING PÅ SAKSNIVÅ	INGEN/SVÆRT LITE INFO. OM GJERNINGSPERSON	UBESTEMT MISTANKE

} + ETTERFORSKING RETTA MOT VEDKOMMANDE = MISTENKT

Når etterforskinga er retta mot ein bestemt person (einsidig mistanke) eller mot to bestemte personar (dobbeltsidig mistanke) vil desse personane få straffeprosessuell status som mistenkt. Ved ubestemt mistanke vil ingen ha status som mistenkt. Dreiar det seg om etterforsking retta mot ei avgrensa gruppe (gruppemistanke) vil storleiken på gruppa og andre moment avgjere om ein skal sjå alle i gruppa som mistenkte. Nøyaktig kor stor gruppa kan vera er vanskeleg å slå fast. 16 ser ut til å vera for mange.¹²¹ Moment for å avgjere om ein skal rekne vedkomande som mistenkt, er om det ligg føre meir kvalifisert, konkret mistanke mot vedkomande, om det er

¹²⁰ Hov, *II Straffeprosess* s. 189.

¹²¹ Rt. 1997 s. 138 på s. 140-141.

rimeleg at vedkommande har krav på rettane som statusen som mistenkt fører med seg,¹²² og om politiet behandlar vedkommande som mistenkt.¹²³

3.5 Avhøyromgrepet

3.5.1 Innleiing

Avhøyet er det andre viktige skjeringspunktet for når nokon skal gjerast kjent med sin rett til å nekte å forklare seg, jf. ordlyden i § 232 (1) og påi. § 8-1 (1). Det finnes ingen legaldefinisjon av ”avhøyr”. Ordet får ein nok fyrst og fremst til å tenkje på den formelle samtala på politistasjonen eller på lensmannskontoret, når den mistenkte er gjort kjent med saka og sine rettar, og politimannen skriv ned det mistenkte svarar og forklarar. Nokre har hevda at avhøyr *bare* er dei situasjonane der avhøyraren set seg ned på eit kontor og gjer mistenkte kjent med at han er i eit avhøyr,¹²⁴ men dette er ikkje gjeldande rett i dag.

Hovudformålet med informasjonsplikta i strpl. § 232 (1) og påi. § 8-1 (1) er å gjera vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering reelt.¹²⁵ Ut ifrå dette formålet er det gode grunnar for å omfatte også samtaler om den straffbare handlinga og om straffeskuld før det meir formelle avhøyet. Sjølv om avhøyromgrepet er presisert i fleire dommar og orskurdar er avgrensinga og grunngjevinga for grensene framleis noko uklare.

Rettspraksis, teori og riksadvokatens rundskriv nyttar fleire ulike omgrep om samtالene mellom politi og mistenkt: uformelle samtaler, alminnelege samtaler, innleiande fase eller innleiande samtaler, oppfølgjande fase eller oppfølgjande samtaler og det eigentlege avhøyet. Sjølv om nokre av desse omgrepa overlappar, kan det skiljast mellom i alle fall fem av samtaletypene, fordi dei er ulike i innhald og formål. Me skal sjå nærare på desse fem

---

¹²² Bjerke og Keiserud, *I Straffeprosessloven* s. 358. Sjå også Rt. 1985 s. 1258 på s. 1259 der Høgsterett skulle avgjere om den avhøyrde hadde hatt siktastatus, og blant anna la vekt på at han hadde behov for siktarettane.

¹²³ Hov, *II Straffeprosess* s. 188.

¹²⁴ Bjerknes og Williksen, *Politirapport* s. 404.

¹²⁵ Rt. 2003 s. 549 (17), Rt. 1999 s. 1269 på s. 1271, Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 242, Ot.prp. nr. 81(1999-2000) s. 23.

samtaletypene: innleiande samtaler,¹²⁶ oppfølgjande samtaler,¹²⁷ uformelle samtaler,¹²⁸ det egentlege avhøret¹²⁹ og dei uoppfordra utsegna.¹³⁰

3.5.2 Innleiande og oppfølgjande samtaler

Når ei politipatrulje kjem til ein mogleg åstad for ei kriminell handling, så kan situasjonen vera nokså uoversiktleg. For eksempel kan ei melding om ”husbråk”, omfatte alt frå litt høg musikk frå ein bursdagsfest som uroar naboen, til grov konemishandling eller væpna narkotikaoppgjer.¹³¹ I ein slik situasjon kan omsyna til liv, helse, tryggleik, ro, orden og ei praktisk polititeneste tilsei at polititenestemennene kan stille ein del spørsmål til personane som er tilstades utan at politiet fyrst må informere alle i lokalet om rettane deira i eit avhør i tilfelle det skulle vera ein gjerningsperson dei kjem til å spørje ut. Polititenestemennene veit kanskje ikkje *om* det har skjedd noko straffbart, *kva* som eventuelt har skjedd eller *kven* som eventuelt er innblanda. Samtaler som skal avklare slike spørsmål kallast *innleiande samtaler*, og det vil typisk dreie seg om ubestemt mistanke i slike situasjonar, jf. 3.4.3.5, om det i det heile føreligg mistanke.

I boka *Politirapport* som brukast i undervisningssamanheng på Politihøgskolen, både på grunnutdanning og etterutdanning, heiter det om dette:

”Spørsmålet omkring når avhøret starter, vil kunne variere. Kommer en politipatrulje til et åsted, er de kanskje først og fremst opptatt av å redde liv og klarlegge årsaksforholdet. Politiet må ha anledning til å innhente opplysninger fra personer på stedet for å klarlegge og skaffe seg oversikt på åstedet, uten at dette knyttes til bestemmelsene om avhør. Dersom politiet etter hvert danner seg et inntrykk av hva som er skjedd, og mistanken begynner å rette seg mot en konkret person, kan det ikke være særlig tvil om at de påfølgende samtalene vil få innhold og form som et avhør. Politiet må være i stand til å skille på formålet med sin informasjonshenting. Innhentes informasjonen som ledd i etterforskningen, hvor denne informasjonen senere benyttes i etterforskningsdokumentene, må samtalene som gjennomføres behandles som vanlig avhør.”¹³²

---

¹²⁶ Rt. 2003 s. 549, Rt. 2003 s. 1814, LF-2003-2551 (Frostating lagmannsretts orskurd av 10.02.2003).

¹²⁷ Rt. 2003 s. 1814.

¹²⁸ Fashing og Rachlew, *Sakkyndigrapport*, Rachlew, *Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv* s. 400, Williksen og Bjerknes, *Politirapport*.

¹²⁹ Riksadvokatens rundskriv RA-1999-3.

¹³⁰ Williksen og Bjerknes, *Politirapport* s. 407.

¹³¹ Sjå også Finstad, *Politiblikket* s. 78 note 26.

¹³² Bjerknes og Williksen, *Politirapport* s. 404-405.

Skiljet mellom innleiande samtaler og avhøyr er nemnt i Rt. 2003 s. 549.¹³³ Saka dreia seg om at polititenestemennene stilte den sikta i ei narkotikasak ein del spørsmål utan at han fyrst vart gjort kjent med sine straffeprosessuelle rettar.¹³⁴ Om avhøyr og samtaler som ikkje er avhøyr, uttalar Høgsterett:

”(15) Jeg bemerker at straffeprosessloven og påtaleinstruksens bestemmelser om siktedes rettigheter ved avhør ikke er til hinder for at politibetjentene under og etter pågripelsen har samtaler med siktede. Slike samtaler må imidlertid ikke på noe tidspunkt gå over i et avhør uten at den siktede uoppfordret og tydelig gjøres oppmerksom på rettighetene etter straffeprosessloven § 232 og påtaleinstruksen § 8-1, og eventuelt § 8-4.”

Etter å ha spana ei stund på den tiltalte, pågreip polititenestemennene den tiltalte utanfor bustaden hans. Polititenestemennene ransaka bustaden og fann hasjisj og ein del kontantar. I dommen heiter det vidare i (11):

”A ble i leiligheten spurt om hvor han kom fra, og om han hadde vært i Bergen sentrum. Etter at siktede hadde svart, gjorde politibetjentene ham kjent med at de ”mistenkte han for å lyve” og en av tjenestemennene ”ønsket at han skulle fortelle det hele en gang til”. Siktede forklarte seg på ny og fikk da høre at «det virket litt rart”. Han fikk under fortsettelsen gjentatte ganger ”beskjed om å fortelle hvor han hadde vært, og at han var mistenkt for å lyve”. Ifølge rapporten ”bedyret (han) hele tiden at han snakket sant”.”

Desse spørsmåla vart stilt utan at den tiltalte vart gjort kjent med sine straffeprosessuelle rettar. I (16) seier Høgsterett:

”Det er uomtvistet og åpenbart at samtalen under pågripelsen gikk over i et avhør. Spørsmålenes karakter, og særlig den konfrontasjon som ifølge spaningsrapporten fant sted, viser dette. Siktede skulle da ha vært gjort oppmerksom på sine rettigheter før avhøret tok til.”

Høgsterett seier her at samtala ”gikk over i” eit avhøyr. Med andre ord så var det ei innleiande fase som ikkje vart definert som avhøyr. Kvar skiljet mellom innleiande fase og avhøyr skal gå, seier Høgsterett ingenting om her.

---

¹³³ Høgsterett brukar ikkje uttrykket ”innleiande samtaler” i denne avgjerda, men ut frå faktum i saka så er det slike samtaler det her er snakk om. I tillegg har Høgsterett seinare sagt at det her var snakk om innleiande samtaler, jf. Rt. 2003 s. 1814 (15).

¹³⁴ Spørsmålet i saka var om tingrettsdommen måtte opphevast på grunn av saksbehandlingsfeil.

I Rt. 2003 s.1814 tek Høgsterett for seg skiljet mellom den innleiande og *den oppfølgjande fasa*.¹³⁵ Fakta i saka var at to politimenn i ei uniformert bilpatrulje midt på natta oppdaga ein bil som stod midt i vegen i ei Oslogate med køyreljosa på. Tiltalte sat i førarsetet. Han ”lukket alkohol og var synlig beruset”. I meldinga henta frå avsnitt (11) i orskurden heiter det om den vidare samtala:

”Mistenkte erkjente også å nettopp ha kjørt VF 00000 fra parkeringsplassen ca 100 meter lenger ned i Saxegaards gate. Årsaken til at han hadde kjørt bilen, fortalte mistenkte, var for å demon[s]trere stereoanlegget i kjøretøyet for passasjerer.

Jeg tok deretter også kontakt med mistenkte. På spørsmål fra meg om han hadde drukket i kveld, fortalte mistenkte at han hadde drukket anslagsvis tre halvlitere øl. På spørsmål fra meg om han hadde kjørt VF 00000 nylig, fortalte mistenkte at han hadde kjørt bilen fra parkeringsplassen, og til stedet hvor den sto parkert nå.

Både pk 4117 Bratland og jeg gjentok flere ganger nevnte spørsmål knyttet til føring av motorvogn i påvirket tilstand, hvorpå mistenkte gjentok sine svar som nevnt over...”

Det fyrste spørsmålet Høgsterett avgjer, er om samtala mellom den tiltalte og polititenestemennene er eit avhør etter straffeprosesslova. Fyrstvoterande, som får tilslutning frå dei andre fire høgsterettsdommarane, deler denne samtala i to.

”(12) Etter min oppfatning er det naturlig å se på dette dels som en innledende fase, som har til formål å avklare om det er grunnlag for etterforskning av mulig straffbart forhold, og dels som en oppfølgende fase, som glir over i et avhør. Alene de observasjoner av As ti[l]stand som er beskrevet innledningsvis, og før noen samtale ble innledet, måtte tilsi at han hadde drukket alkohol. At det ble stilt spørsmål om dette, og svart bekreftende, må likevel naturlig henføres til det jeg har betegnet som den innledende fasen.

(13) Det samme mener jeg må gjelde det første spørsmålet om A hadde kjørt bilen. Når også dette spørsmålet ble besvart bekreftende, bør derimot utgangspunktet være at samtalen er glidd over i en avhørssituasjon - begge tjenestemennene stiller gjentatte spørsmål om hvorvidt A har kjørt bilen, og disse gjentatte spørsmålene blir besvart bekreftende. Normalt er det naturlig å si at man da er over i en fase som må henføres til etterforskning av et sannsynlig straffbart forhold. En slik nærmere avklaring av om vilkårene for straffbart forhold foreligger, må anses som et avhør i relasjon til bestemmelsen i straffeprosessloven § 232. Det kan ikke være avgjørende at denne avklaring skjer på stedet, og ikke etter at den mistenkte er brakt til politikammeret.”

Den såkalla innleiande fasa har til formål å avklare om det er grunnlag for etterforskning av eit mogleg straffbart forhold, medan den såkalla oppfølgjande fasa, avhøret, dreiar seg om

---

¹³⁵ Spørsmålet i saka var om polititenestemennenes vitneutsegn måtte avskjerast som bevis i saka.

etterforsking av eit sannsynleg straffbart forhold. Dette er i utgangspunktet ei god inndeling, men det verkar ikkje som Høgsterett tek konsekvensen av denne inndelinga i den konkrete saka. Høgsterett reknar det fyrste spørsmålet om alkoholinntak som ein del av den innleiande fasa, med andre ord ikkje som eit avhør. Likeeins blir det fyrste spørsmålet om den tiltalte hadde køyrd bilen rekna til den innleiande fasa. Men etter desse spørsmåla er "utgangspunktet" at samtala glir over i eit avhør, i følgje Høgsterett. Det dreia seg då om gjentekne spørsmål frå politimennene om den tiltalte hadde køyrd bilen, og dermed er det "normalt" etterforsking av eit "sannsynlig straffbart forhold".

Det er vanskeleg å skjønne kvifor Høgsterett meiner at skiljet skal gå ved at spørsmåla blir stilt for andre gong. Sjølvinkrimineringa skjer jo allereie fyrste gongen tiltalte svarar på spørsmåla. Ein kan forstå Høgsterett som at det er eit krav at det dreier seg om etterforsking av eit "sannsynlig straffbart forhold" for å rekne spørsmål frå politiet som avhør. Det blir meir sannsynleg at det dreiar seg om eit straffbart forhold etter at polititenestemennene har fått stadfestande svar på dei fyrste spørsmåla. Men ein kan likevel spørje om det ikkje også såg ut til å vera eit sannsynleg straffbart forhold alt før polititenestemennene stilte eit einaste spørsmål. Kor sannsynleg det var at tiltalte hadde køyrd bilen, må vurderast ut frå at bilen stod midt i gata med køyreljosa på, midt på natta og tiltalte sat i førarsetet. Dette bør vera nok til å hevde at det verka sannsynleg at den tiltalte hadde køyrd bilen. Ettersom den tiltalte "luktet alkohol og var synlig beruset" må det for polititenestemennene ha verka sannsynleg at den tiltalte hadde drukke, alt før dei byrja å stille spørsmål til den tiltalte. Høgsterett seier sjølv at "[a]lene de observasjoner av As tilstand som er beskrevet innledningsvis, og før noen samtale ble innledet, måtte tilsi at han hadde drukket alkohol". Ein må derfor kunne hevde at det dreia seg om etterforsking av eit sannsynleg straffbart forhold før polititenestemennene hadde stilt eit einaste spørsmål.

I (14) ser det ut til at Høgsterett ser for seg at også oppfølgjande (eller gjentakande) spørsmål kan høyre til ei innleiande samtale i nokre situasjonar. Fyrstvoterande peikar på at den tiltalte i ettertid hevda at han spøka då han svarte ja på at han hadde køyrd. "Hvis situasjonen på stedet skulle ha vært slik at dette kunne være riktig, mener jeg at mye taler for at politimennene kunne stille noen oppfølgende spørsmål til avklaring, uten at man dermed måtte sies å være over i en avhørssituasjon." Høgsterett tek ikkje stilling til om det er slik i denne saka fordi det ikkje er nødvendig for å grunngje resultatet i orskurden.

Også i ei orskurd frå Frostating lagmannsrett LF-2003-2551 (02.10.2003) er skiljet mellom innleiande samtale og avhøyr nemnt. Denne orskurden er avsagt mellom Rt. 2003 s. 549 (30.04.2003) og Rt. 2003 s. 1814 (19.12.2003). Politimannen vurderte mistenkte som påverka av stoff og tok ein teikn- og symptomtest. Denne viste at han hadde 8 mm store pupillar mot normalt 3,5-6 mm. Politimannen spurte deretter om tiltalte hadde bruka narkotika. Tiltalte svara då at han hadde inntatt tre striper amfetamin. Lagmannsretten sa samrøystes:

”Det kan reises spørsmål om politimannen før denne test skulle gjort tiltalte kjent med sine rettigheter. Lagmannsretten tar ikke standpunkt til dette, men konstaterer at når testen etterfølges av spørsmål som angår forhold av relevans for straffeskyld, så er man klart over i en avhørssituasjon. Lagmannsretten ser det slik at politimannen i alle fall før han spurte mistenkte om han brukte narkotika skulle gitt ham opplysninger om sine rettigheter, jf. straffeprosessloven § 232 og påtaleinstruksen § 8-1.”

Dommen er slik sett i samsvar med Rt. 2003 s. 1814. I NOU 2004:6 *Mellom effektivitet og personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed* s. 106 viser utvalet til eit brev frå Riksadvokaten av 7. september 1999, og seier at det må føreligge skjellig grunn til mistanke før ein teikn- og symptomtest. Viss det ligg føre skjellig grunn til mistanke, så vil også kravet om etterforsking av eit sannsynleg straffbart forhold heilt klart vera oppfylt.

Det er naturleg å sjå kravet om sannsynleg straffbart forhold for at teieretten skal gjerast kjent i samanheng med vilkåret for etterforsking i strpl. § 224 (1). Her heiter det:

”Etterforsking foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold som forfølges av det offentlige.”

I følgje Bjerke og Keiserud er kravet om ”rimelig grunn” fyrst og fremst tenkt til anonyme meldingar. Elles vil avgjerda byggje på eit skjønn der viktige moment er sannsynet for at det ligg føre eit straffbart forhold, om etterforskinga rettar seg mot konkrete personar, alvoret i saka og kva for innsats og tiltak som er aktuelle i etterforskinga, jf. Riksadvokatens rundskriv 22. desember 1999 (Del II – nr.3/1999) punkt III og IV.¹³⁶

Den innleiande samtala reknast ikkje som avhøyr, og det er dermed ikkje nødvendig å gjera den som politiet snakkar med, kjent med teieretten. Den oppfølgjande samtala er innhaldsmessig lik ”det eigentlege avhøyret”, men dei ytre kjenneteikna, som kontor, penn og

---

¹³⁶ Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven II* s. 810-812.

papir eller pc og formalia,¹³⁷ er ikkje til stades. Sidan moglegheita for sjølvinkriminerande utsegn er stor i den oppfølgjande fasa, reknast dette som eit avhøyr i straffeprosessuell forstand. Den mistenkte skal dermed gjerast kjent med at han ikkje har plikt til å forklare seg før dei oppfølgjande samtalene startar.

I Miranda kom Supreme Court med eit liknande unntak for innleiande samtaler: "General on-the-scene questioning as to facts surrounding a crime or other general questioning of citizens in the factfinding process is not affected by our holding."¹³⁸

3.5.3 Uformelle samtaler

Dei uformelle samtalene kan delast i uformelle samtalar med etterforsningsformål og uformelle samtaler utan etterforsningsformål. I det følgjande nyttast "uformelle samtaler" om uformelle samtaler med etterforsningsformål. Uformelle samtaler, også kalla alminneleg samtaler, er ei slags innleiande samtaletype. Likevel bør dei uformelle samtalene skiljast frå dei innleiande samtalene i denne samanhengen fordi dei har ulike formål. Det endelege formålet er for begge samtaletypene å finne ut kva som har skjedd,¹³⁹ men delformåla er ulike. Medan den innleiande samtala skal avklare kva som har skjedd, om det er grunnlag for etterforskning og om det kan rettast mistanke mot ein særskilt person, så vil det i dei uformelle samtalene vera klart at mistanken kan rettast mot ein eller fleire bestemt(e) person(ar), med andre ord einsidig, dobbeltsidig eller gruppemistanke. Poenget med dei uformelle samtalene er ofte ikkje å få direkte informasjon om saka, men å skape tillit til avhøyraren, å "kome under huda" og å bli kjent med den som skal avhøyrast. Den uformelle samtala kan koma før pågriping, etter pågriping, under transport, i arresten, på veg til og frå avhøyr, før, mellom og etter "eigentlege avhøyr".

Også Riksadvokaten omtalar samtalene før det eigentlege avhøyr:

"Det kan ikke kritiseres og vil ofte være heldig at etterforskeren fører en alminnelig samtale med den mistenkte før han skrider til det egentlige avhør."¹⁴⁰

---

¹³⁷ Avhøyrer kan delast i tre; formalia, personalia og sjølv avhøyrer. Personalia er den informasjonen som skal ned i personaliarapporten, jf. påi. § 8-12. Formalia er dei straffeprosessuelle reglane, rettar og plikter for den avhøyrte, som han skal gjerast kjent med før avhøyrer. Sjå Williksen og Bjerknes, *Poltiirapport* s. 80 og 282.

¹³⁸ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 477.

¹³⁹ Politietterforskingas objektivitetskrav følgjer av strpl. § 226 (3).

¹⁴⁰ Riksadvokatens rundskriv del II nr. 3/1999.

Sjølv om Riksadvokaten ikkje nyttar omgrepet ”uformelle samtaler”, men ”alminnelig samtale”, går det fram av rundskrivet at det innhaldsmessig er snakk om den same type samtaler som her kallast ”uformelle samtaler”. Riksadvokaten seier vidare om formålet med den alminnelige samtala:

”Denne fremgangsmåte kan undertiden endog være nødvendig for å komme på talefot med vedkommende person eller for å oppnå dennes tillit.”

I *Politirett* skriv Auglend m.fl. at viss mistenkte under den uformelle samtala kjem med utsegn som høyrer inn under avhøyrret, så har etterforskarer straks plikt til å gjera mistenkte kjent med rettane hans.¹⁴¹ Dette må bety at Auglend m.fl. meiner at ein ikkje har ei plikt til å informere om teieretten før ei uformell samtale.

Problemet med dei uformelle samtalene er at dei har lett for å bli misbruka.¹⁴² I *Politibladet* nr. 3 og 4 i 1987 har Tømte og Lier, dåverande politiavdelingssjefar ved Oslo Politikammer, publisert artikkelen *Avhørsteknikk*. På side 59 i nr. 3 tek dei opp temaet uformelle samtaler. Forfattarane meiner at det er viktig å skape kontakt mellom avhøyrar og den som skal avhøyrast. Ein bør derfor starte med ei uformell samtale der ein handhelsar og presenterer seg for den som skal avhøyrast, snakkar om daglegdagse ting som nyhende og sport, den avhøyrtes interesser og eventuelle problem han har. Poenget er å skape tillit og få den som skal avhøyrast til å slappe av. Ein av forfattarane, uvisst kven av dei, oppgjev at han i eit mistenktavhør i ein drapssak hadde ei uformell samtale som vara i 8 timar(!). Tømte og Lier presiserer i artikkelen at dei formelle rettane først skal gjerast kjent når avhøyrret startar, og ikkje før den uformelle samtala.¹⁴³

Birgitte Tengs-saka dreia seg om ein 20-årig mann som vart tiltalt for å ha drepe kusina si. Etter langvarige politiavhør og isolasjon tilstod mannen, men han trekte seinare tilbake tilståinga. Politiet har fått mykje kritikk i ettertid for måten avhøyra av fatteren vart gjennomført på. Mellom 10. februar og 19. mars 1997 vart mannen avhøyrd i over 100 timar av ein etterforskar. Dei fleire dagar lange ”uformelle samtalene” vart ikkje skrivne ned.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Auglend m.fl., *Politirett* s. 608.

¹⁴² Rachlew, *Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv* s. 400 flg, særleg s. 431-432.

¹⁴³ *Politibladet* nr. 4/1987 s. 85.

¹⁴⁴ Gudjonsson, ”Drap i Norge: Falsk tro som ledet til falsk tilståelse” s. 290, og Rachlew, *Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv* s. 400 flg., særleg s. 431.

I Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) vart det vurdert om ein skal gje den pågripne krav på informasjon på eit tidlegare tidspunkt enn etter gjeldande rett i dag. På s. 23 i proposisjonen heiter det:

”For å sikre en god gjennomføring av selvinkrimineringsvernet, bør en mistenkt person så snart som mulig opplyses om retten til ikke å forklare seg.”

Men departementet meiner at ein ikkje bør foreslå endringar på dette tidspunktet fordi ein vil sjå resultatet av utdelinga av den nye informasjonsbrosjyren fyrst. Departementet ser ut til å meine at det i dag ikkje finst nokon rett til informasjon om teieretten før avhøyrret, men sjølve avhøyromgrepet vert ikkje diskutert i proposisjonen, så ein veit ikkje frå kva tidspunkt departementet meiner at eit avhøyr er i gang.

I *Politiavhør i økonomiske straffesaker*¹⁴⁵ skriv Nilsen om ”[a]lminnelig samtale med mistenkte før politiavhør påbegynnes.” I tillegg til å vinne tillit og koma på talefot med vedkomande, er dei uformelle samtalene sentrale for å skaffe seg eit bilete av mistenkte som person. I følge Nilsen skal mistenkte ”innledningsvis under den alminnelige samtale” bli gjort kjent med sine rettar.

I boka *Politirapport*, som blir bruka i grunn- og etterutdanninga på Politihøgskolen, heiter det på s. 408:

”Rettigheter [til avhørte] må gjøres kjent så tidlig som mulig. Det gjøres i form av informasjon *før* samtalen og kaffiservering.”

At den som skal avhøyrast må gjerast kjent med rettane sine før kaffiservering er vel ikkje så lett å lese ut av verken lov eller rettspraksis. Men det ligg likevel eit poeng i dette. Dersom formålet med kaffiserveringa er å få mistenkte til å forklare seg (i ei bestemt retning) etterpå, eller viss det blir snakka om spørsmål som gjeld straffeskuld under kaffiserveringa, så bør ein gjera den mistenkte kjent med rettane med ein gong. Men kaffiserveringa i seg sjølv utløyser jo ingen rettar.

Sidan *Politirapport* er meint for opplæring på Politihøgskolen, så kan det hende at forfattarane bevisst stiller strengare krav enn gjeldande rett fordi det er betre å vera føre var enn at politiet gjer overtramp, blir kritisert og risikerer å gå glipp av bevis i ei eventuell rettssak.

---

¹⁴⁵ Jahre og Nilsen, *Politiavhør i økonomiske straffesaker* s. 49.

Ein ser etter dette at det er delte meiningar om når teieretten skal gjerast kjent ved uformelle samtaler, og de lege lata er det ingen klar regel som peikar seg ut. Spørsmålet må derfor løysast ut frå ei vurdering av omsyna bak regelen. Forarbeida gjev uttrykk for at den mistenkte skal gjerast kjent med retten så snart som mogleg av omsyn til vernet mot sjølvinkriminering. Dei uformelle samtalene utan etterforsningsformål, som for eksempel handhelsing og presentasjon og heilt kort prat om daglegdagse ting eller praktiske spørsmål kring avhøyet eller varetektssituasjonen, må kunne skje utan at rettane gjerast kjent. Sjølv om omsyna til ein klar, notorisk regel og ei regelteknisk enkel løysing kunne tilsei at rettane skal gjerast kjent med det same, så kan ikkje omsynet til realisering av vernet mot tvungen sjølvinkriminering grunngje at informasjonen må kome før samtaler som verken direkte eller indirekte har noko med formålet med etterforskinga å gjera.

Dersom det er omsynet til etterforskinga som ligg bak ”kosepraten” eller utanomsmakket og eit ynskje om lettare å kunne ”ta” den avhøyrde i det eigentlege avhøyet, så må truleg teieretten gjerast kjent før dei uformelle samtalene også. For å avgjera om det ligg etterforsningsformål bak dei uformelle samtalene, vil lengda på samtalene spele ei viktig rolle. Så fort den uformelle praten byrjar å trekkje utover nokre få minuttar, vil det etter mi meining vera på sin plass å gjera den mistenkte kjent med rettane sine. Det er både omsynet til vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering og omsynet til å unngå at politi og påtalemyndigheit utset seg sjølv for kritikk, som tilseier dette.

3.5.4 Det eigentlege avhøyet

Som tidlegare nemnt skil riksadvokaten mellom *det eigentlege avhøyet* og samtaler før dette. Det eigentlege avhøyet eller det formelle avhøyet vil vera det prototypiske avhøyet og kjernen av avhøysromgrepet. Sjå illustrasjon under punkt 3.5.6.

I samband med Agder Lagmannsretts behandling av ”Stoa-drapet” vart det utarbeida ein sakkyndigrapport om bruken av uformelle samtaler i politiavhør av Fashing og Rachlew.¹⁴⁶ På side 2 seier dei om det eigentlege avhøyet at det er ”liten tvil om at avhøret har starta når mistenkte er gjort kjent med sine rettigheter”. Dette er nok meint som ein arbeidsdefinisjon og treff kjernen i avhøysromgrepet, men ein kan neppe forstå det som eit nødvendig eller tilstrekkeleg vilkår for at avhøyet kan seiast å vera i gang. For det fyrste; viss polititjenestemannen automatisk

---

¹⁴⁶ Fashing og Rachlew, *Sakkyndigrapport om uformelle samtaler i politiavhør*.

gjer den mistenkte kjent med rettane ved pågriping utan at det vert stilt spørsmål der og då, er det likevel ikkje naturleg å sei at avhøyrer er i gang. Det at ein opplyser om rettane kan ikkje i seg sjølv vera nok til å definere situasjonen som eit avhøyr. For det andre; viss avhøyraren ikkje opplyser om rettane, så kan ikkje dette føre til at situasjonen aldri kan definerast som eit avhøyr. Viss opplysning om rettane var eit nødvendig vilkår for eit ”avhøyr”, ville det vera lett å omgå reglane som stiller krav til ein avhøyrssituasjon ved rett og slett å la vera å opplyse om rettane. I forlenginga av dette ville strpl. § 232 (1) bli sirkulær; ein skal gjerast kjent med teieretten før avhøyr, og eit avhøyr er det fyrst når rettane er gjort kjent.

Som regel vil det ikkje vera noko tvil om kva eit eigentleg avhøyr er. Det er ei formell samtale som finn stad mellom ein politietterforskar og den som skal avhøyrast og den avhøyrde er klar over at han er i ein avhøyrssituasjon. Det eigentlege avhøyrer er naturlegvis eit avhøyr, og teieretten skal då gjerast kjent for den som skal avhøyrast.

Ved lydopptak av avhøyrer, jf. påi. § 8-13, jf. strpl. § 230 (6), vil ein truleg starte bandet på same tid som det eigentlege avhøyrer startar. Sjølv om det etterkvart skulle bli meir vanleg å nytte lydopptak, så vil spørsmål om når eit avhøyr startar likevel vera aktuelt i tida før opptaket startar.

3.5.5 Uppfordra utsegn

Ordet ”avhøyr” leiar ein til å tenkje på tovegskommunikasjon, helst der den eine svarar og den andre spør, i motsetning til ei alminneleg samtale der partane ofte vekslar på å gje kvarandre spørsmål eller der det ikkje vert stilt spørsmål. Viss ein person kjem med tilståingar eller inkriminerer seg sjølv utan at politiet har oppfordra til dette, verken munnleg eller meir fysisk, så kan ein vanskeleg oppfatte dette som eit avhøyr.¹⁴⁷ Omsynet til å gjera vernet mot tvungen sjølvinkriminering reelt gjer seg ikkje gjeldande i same grad når inkrimineringa skjer uoppfordra. På den andre sida kan det alltid vera rom for diskusjon om utsegna i alle slike tilfelle verkeleg er frivillige. Viss den mistenkte er pågripen og under politiets kontroll, så kan denne situasjonen i seg sjølv føre til at den mistenkte føler eit press om at han må forklare seg. Etter mi meining vil ikkje det at vedkommande er under politiets kontroll aleine føre til at uoppfordra utsegn reknast som eit avhøyr. Både ordlyden og omsyna bak regelen talar mot ei slik forståing. I tillegg vil det vera nær umogleg å gjera rettane kjent på førehand når eit utsegn kjem uoppfordra. Unntak kan

---

¹⁴⁷ Slik også i Williksen og Bjerknes, *Politirapport* s. 407.

tenkjast i situasjonar der det etter ei konkret vurdering er ein reell fare for at utsegna kjem av at mistenkte føler seg pressa og at sjølvinkrimineringa dermed er tvungen.

Etter amerikansk rett er ikkje Mirandarettane i vegen for at dei uoppfordra eller frivillige utsegna vert nytta som bevis i retten.¹⁴⁸

”Any statement given freely and voluntarily without any compelling influences is, of course, admissible in evidence. The fundamental import of the privilege while an individual is in custody is not whether he is allowed to talk to the police without the benefit of warnings and counsel, but whether he can be interrogated. There is no requirement that police stop a person who enters a police station and states that he wishes to confess to a crime, or a person who calls the police to offer a confession or any other statement he desires to make. Volunteered statements of any kind are not barred by the Fifth Amendment, and their admissibility is not affected by our holding today.”¹⁴⁹

Viss politiet byrjar å stille oppfølgjande spørsmål til dei uoppfordra utsegna er ein fort over i eit avhøyr, og rettane må då gjerast kjent for mistenkte.

3.5.6 Oppsummering

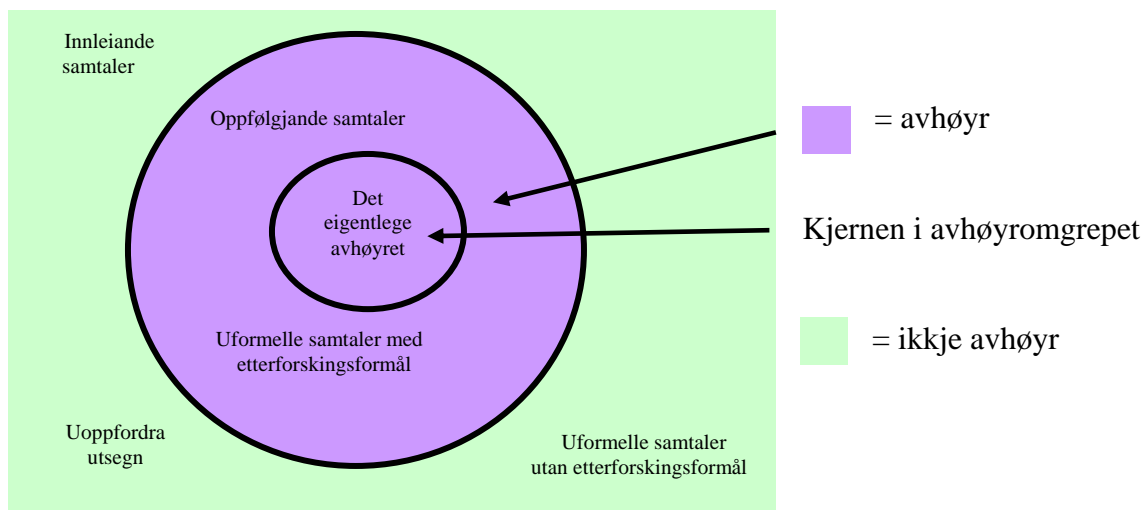
Strandbakken meiner at omsyna som ligg bak sjølvinkrimineringsforbodet tilseier at forbodet avgrensast til den formelle avhøyrssituasjonen.¹⁵⁰ Men hovudomsynet, realisering av vernet mot ufrivillig sjølvinkriminering, tilseier etter mi meining klart at ”avhøyr” i strpl. § 232 (1) og påi. § 8-1 må omfatte langt meir enn det eigentlege avhøyret. Dersom det bare var det heilt formelle avhøyret som utløyste informasjonsretten ville det vera svært lett å omgå krava ved eit avhøyr. Ut frå ei vurdering av rettspraksis, teori og reelle omsyn har eg ovanfor kome til at innleiande samtaler, uformelle samtaler utan etterforskningsformål og uoppfordra utsegn ikkje reknast som avhøyr. Derimot reknast oppfølgjande samtaler, uformelle samtaler med etterforskningsformål og eigentlege avhøyr som avhøyr, og teieretten må dermed gjerast kjent for mistenkte i samsvar med strpl. § 232 (1) og påi. § 8-1.

---

¹⁴⁸ La Fave m.fl., *Criminal Procedure* s. 334.

¹⁴⁹ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436 s. 478.

¹⁵⁰ Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 202.

3.6 Unntak frå retten til informasjon om rett til å teie?

Departementet seier i innleiinga til Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) på s. 23 at etter strpl. § 232 og påi. § 8-1 (1) skal den mistenkte gjerast kjent med at han ikkje har plikt til å forklare seg ”første gang han avhøres”. Det er inga avgrensing av denne informasjonsretten til det fyrste avhøyr i lovteksten. Heller ikkje rettspraksis støttar ei slik avgrensing. Avgrensinga er truleg forsøkt grunngjeve ut frå formålet. Hovudformålet er å gjera retten kjent for mistenkte. Viss han alt kjenner retten sin fordi han har vore i avhøyr tidlegare, er det ikkje like viktig å gjenta dette. Men det er ikkje det faktum at han tidlegare har vore i avhøyr som i så fall grunngjev denne avgrensinga, men det at han har kjennskap til teieretten frå før av. Sjølv om mistenkt har vore i avhøyr tidlegare, kan det vera at han har gløymt eller ikkje tenkjer over at han ikkje har plikt til å forklare seg. Då er det all grunn til å minne han på det.

I USA hjelper det ikkje om den mistenkte kjente sine rettar, viss han ikkje har blitt tilstrekkeleg informert om Mirandarettane i den aktuelle saka.¹⁵¹

¹⁵¹ La Fave m.fl., *Criminal Procedure* s. 334.

4 Konsekvens av at påkravd informasjon om teieretten manglar – særleg om bevisforbod

4.1 Generelt om konsekvensar av manglande informasjon om teieretten

Når mistenktes forklaring er innhenta i strid med reglane om informasjon om teieretten, blir det neste spørsmålet kva for konsekvens dette skal få. Er det ikkje tale om å bruke forklaringa som bevis, vil det truleg ikkje bli snakk om strafferettslege eller disiplinære reaksjonar mot politiet.¹⁵² Men viss politiet stadig lar vere å informere om teieretten og utnyttar dette til vidare etterforskning vil det vera grunnlag for kritikk av politiets praksis, sjølv om dei sjølvinkriminerande utsegna ikkje leggjast fram i retten. Disiplinære og eventuelt erstatningsrettslege problemstillingar blir ikkje drøfta nærare her.

Verknadene i retten for bevisinnhentingsfeil kan vera bevisforbod, svekka bevisverdi,¹⁵³ straffenedsetjing¹⁵⁴ og konstatering av krenking av EMK.¹⁵⁵ I det følgjande er det spørsmålet om bevisforbod som blir behandla. Det er bevis til ugunst for den tiltalte som er aktuelt i denne samanhengen. Viss beviset er til gunst for den tiltalte vil det neppe vera aktuelt å forby beviset i retten.¹⁵⁶

Rettspraksis og teori brukar ulike namn på det at det er noko gale med bevisinnhentinga: ”ulovlig ervervet bevis”,¹⁵⁷ ”ulovlig bevis”,¹⁵⁸ ”feil ved innhenting av beviset”¹⁵⁹ og ”bevis ervervet på kritikkverdig måte”.¹⁶⁰ Sjølv om ”ulovleg” bare betyr ”i strid med gjeldande rett”,¹⁶¹

---

¹⁵² Slik også Andenæs, *Straffeprosess I* s. 282.

¹⁵³ Hov, *II Straffeprosess* s. 191 og Kostveit, *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis* s. 59.

¹⁵⁴ Rt. 2006 s. 182 (27), Rt. 2005 s. 1571 og Rt. 2005 s. 1574.

¹⁵⁵ F.eks. Rt. 2006 s. 582 særleg (31) og Rt. 2003 s. 1671 (43-45).

¹⁵⁶ Kostveit, *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis* s. 4.

¹⁵⁷ Rt. 1999 s. 1269 på s. 1272.

¹⁵⁸ Bratholm, *Ulovlig fremskaffet bevis* TfR 1959 s. 115.

¹⁵⁹ Rt. 2006 s. 582 (22).

¹⁶⁰ Andenæs, *Straffeprosess I* s. 268.

¹⁶¹ Kostveit, *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis* s. 4.

så vil ”ulovleg bevis” lett leie til ei misoppfatning om at det automatisk er forbode å føre beviset i retten. Eg vil derfor kalle slike feil ”bevisinnhentingsfeil”.

Bruk av bevis som er innhenta på feil måte vil kunne krenke retten til ein rettferdig rettargang i EMK artikkel 6 (1). I Rt. 2003 s. 1814 seier Høgsterett i (20) at rekkevidda av prinsippet om sjølvinkriminering ikkje går lenger etter SP og EMK enn etter norsk rett. Utvalet til ny tvistelov meinte at praksis frå Menneskerettsdomstolen hadde lite å sei for norsk rett når det gjeld sjølvinkriminering fordi norsk rettspraksis synast å vera vel så restriktiv.¹⁶² Sidan sjølvinkrimineringsvernet fyrst og fremst har sin plass innan straffeprosessen, så har ikkje uttalinga like stor vekt her.

4.2 Omsyn bak bevisforbod

4.2.1 Sakas opplysing og den materielle sanninga

Det er eit klart mål for domstolsbehandlinga og eit grunnprinsipp i straffeprosessen, at retten skal kome til materielt sett korrekte resultat og finne sanninga. Etter strpl. § 294 har retten plikt til å sjå etter at straffesakene blir fullstendig opplyst. Materielt sett rette domstolsavgjerder er sentralt for tilliten enkeltindivid og samfunnet har til domstolane. Omsynet til den materielle sanninga tilseier at det bør vera lov til å føre alle bevis,¹⁶³ med mindre det hefter så alvorlege feil ved bevisinnhentinga at beviset ikkje gjev uttrykk for sanninga.

4.2.2 Omsynet til den tiltalte

Omsynet til sanninga kan sjølvstøtt ikkje gå framfor alt anna. Det kan verke urettferdig for den tiltalte, ut frå ein likskapstanke,¹⁶⁴ om han blir dømt på grunn av bevis som er innhenta i strid med mistenktrettane som alle mistenkte har. I tillegg kan det verke krenkjande at bevisa først i retten viss dei representerer ei gjentaking eller eit framhald av rettsbrotet mistenkte vart utsett for ved bevisinnhentinga.

---

¹⁶² NOU 2001 32 B. Rett på sak. § 25-7.

¹⁶³ Rt. 2003 s. 1814 (24) og Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 200.

¹⁶⁴ Sjø Ross, *Om ret og retfærdighed* s. 351 flg. som uttaler at rettferd er likskap.

Bratholm meiner at å tillate bevis med bevisinnhentingsfeil kan gjera resosialiseringa av den einskilde lovbrytar vanskelegare. Kjensla av å ha blitt urettferdig behandla av styresmaktene vil kunne verke kriminalitetsfremmande.¹⁶⁵

4.2.3 Den alminnelege rettsoppfatninga

Sjølv om det er vanskeleg å definere kva som er den alminnelege rettsoppfatninga, så er dette eit omsyn som ligg bak reglane om bevisforbod.¹⁶⁶ På den eine sida kan det verke støytande viss rettsvesenet nyttar bevis som er kome til ved grove regelbrot.¹⁶⁷ Men det å la vera å informere om teieretten kan aleine neppe vera eit grovt regelbrot. Viss farlege og kroniske brotsmenn slepp straff "bare" fordi politiet ikkje har informert om teieretten, vil dette, etter mi oppfatning, lett stride mot den alminnelege rettsoppfatninga. Ein kan sjå gjerningspersonens straffbare forhold som ei krenking av samfunnet eller individet. Straffa skal til dels gjere opp for denne krenkinga. Dersom gjerningspersonen går fri fordi politiet har gjort feil, får ikkje samfunnet og det opphavleg krenka individet si "oppreising" i form av straff.¹⁶⁸ Wigmore uttrykker liknande om bevisforbod i amerikansk rett: "Our way of upholding the Constitution is not to strike at the man who breaks it, but to let off somebody else who broke something else."¹⁶⁹

Bratholm meiner at mykje av formålet med straffeforfølginga er oppnådd ved at saka blir oppklart og gjerningsmannen identifisert.¹⁷⁰ Etter mi meining vil dette variere mykje med alvorsgraden av brotsverket og om det er enkeltindivid eller samfunnet som er krenkja.

4.2.4 Den oppdragande effekten av politiet

Viss det får konsekvensar for politi og påtalemakt at bevis er innhenta i strid med mistenktes rett til informasjon om teieretten, på den måten at beviset avskjerast, vil dette kunne ha ein oppdragande effekt. Den oppdragande effekten ved bevisforbod er nemnt i Rt. 2006 s. 582 (24). Saka dreia seg om saksbehandlinga og straffutmålinga i ei sak om ulovleg innehaving av ein ladd pistol med meir. Bevisa var avdekt ved ulovleg ransaking. Bevisforbod ville vera ei ekstra

---

¹⁶⁵ Bratholm, *Ulovlig fremskaffet bevis* TfR 1959 s. 117.

¹⁶⁶ Rt. 1991 s. 616, Instilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 197 og Kostveit, *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis* s. 57.

¹⁶⁷ Instilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 197.

¹⁶⁸ Likande resonnement i Rt. 1998 s. 1778 på s. 1780 der brot på teieplikta måtte ivaretakast gjennom strafferettslege reaksjonar mot den som hadde brote teieplikta si, i staden for å avskjere bevisa som var avleia av denne teiepliktige informasjonen.

¹⁶⁹ Wigmore, *Evidence in trials in common law* § 2184 a s. 31.

¹⁷⁰ Bratholm, *Ulovlig fremskaffet bevis* TfR 1959 s. 117.

oppfordring for politiet til å halde seg innanfor dei materielle og formelle vilkåra for bevisinnhentinga. Men Høgsterett viste til at lovgjevar har akseptert at bevis kan førast sjølv om det knyt seg formelle feil til beviset, og tillet beviset. Straffeprosesslovkomitéen sa i 1969:

”Hensynet til å motvirke ulovlige metoder fra politiets side som har spilt så stor rolle i amerikansk praksis, har under våre forhold ikke samme vekt. Mulig misbruk fra politiet lar seg mer hensiktsmessig motarbeide ved administrative og disiplinære forholdsregler enn ved å avskjære bevis som kanskje er avgjørende for oppklaring av saken.”¹⁷¹

Høgsteretts kjæremålsutval slutta seg til dette i Rt. 1992 s. 698 på s. 705, og sa at det same måtte gjelde der framgangsmåtane er straffbare.

4.3 Generelt om bevisforbod

Fri bevisføring er ein klar hovudregel og eit grunnprinsipp i norsk straffeprosess.¹⁷²

Hovudregelen er i utgangspunktet ulovfesta, men kan også utleiast av dei lovfesta bevisforboda,¹⁷³ jf. strpl. § 292 (2). Fri bevisføring vil sei at partane kan føre alle bevis som vedrører saka. Det finst sjølvstøtt ein del unntak frå hovudregelen. I somme tilfelle har retten plikt og i andre tilfelle rett til å avskjære bevis.¹⁷⁴ Bevisforbod er reglar som forbyr å ta eit bevis med i vurderinga av kva for fakta som skal leggjast til grunn for ei rettsavgjerd. Bevisføringsforbod, bevisavskjering, bevisutelukking og beviseskjuljon er synonym for at det ikkje er tillate å føre det aktuelle beviset.¹⁷⁵ Eksempel på årsaker til bevisforbod er opplysningar underlagt teieplikt,¹⁷⁶ manglande relevans for saka,¹⁷⁷ bevis som er ført for seint,¹⁷⁸ krav til kontradiksjon og at bevisa skal framleggjast munnleg og direkte,¹⁷⁹ samt bevisinnhentingsfeil.

Under utforminga av straffeprosesslova vart det vurdert å lovregulere i kva for grad ulovleg innhenta bevis kunne brukast i retten. Fordi det var vanskeleg å utforme slike lovreglar,

---

¹⁷¹ Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 197.

¹⁷² For eksempel Rt. 2003 s. 1814 (17), Rt. 2003 s. 549 (17).

¹⁷³ Torgersen, *Bør adgangen til bevisavskjæring i straffesaker utvides?* s. 533.

¹⁷⁴ Hov, *Sivil- og straffeprosess I* s. 229 flg.

¹⁷⁵ Torgersen, *Bør adgangen til bevisavskjæring i straffesaker utvides?* s. 533.

¹⁷⁶ Strpl. §§ 117-120.

¹⁷⁷ Strpl. § 292 (2) a-c.

¹⁷⁸ Strpl. § 293.

¹⁷⁹ Strpl. §§ 92, 278, 290 296 og 297.

meinte både utvalet, departementet og Justiskomiteen at det var best å overlate dette spørsmålet til rettspraksis og teori.¹⁸⁰

Bratholm nemner tre moglege verknadar av bevisinnhentingsfeil: å sjå bort frå feilen og behandle beviset som eit ordinært bevis, eller å utelukke alle bevis med slike feil, eller, som Bratholm tilråda, å vurdere om beviset kan brukast i kvart enkelt tilfelle.¹⁸¹ Det er denne måten som vert nytta i praksis. Høgsterett legg vekt på både prinsipielle omsyn og konkrete, slik at det truleg utviklar seg klarare reglar for typetilfelle etterkvart.¹⁸²

Spørsmåla om bevisinnhentingsfeil og eventuelt verknadane av dette har vore oppe i rettspraksis mange gonger.¹⁸³ I Rt. 2006 s. 582¹⁸⁴ uttala Høgsterett samrøystes og generelt om bevisinnhentingsfeil i (22):

”Det klare utgangspunktet i norsk rett er at eventuelle feil ved innhenting av et bevis ikke er til hinder for at beviset føres.”

Høgsterett viste mellom anna til at forarbeida seier at ”[h]ovudregelen bør visstnok være at beviset kan føres til tross for feilen, med mindre lovgrunnen for vedkommende prosessuelle regel tilsier det motsatte.”¹⁸⁵

I Rt. 1999 s. 1269 (Fengselsbetjentdommen) var spørsmålet om eit bevis var ulovleg innhenta ved bevisprovokasjon og hemmeleg lydopptak, og kva for følgjer det skulle få at beviset var ført i retten. Høgsterett kom då med ei generell uttaling om verknader av bevisinnhentingsfeil som Høgsterett i ettertid har karakterisert som ”en treffende oppsummering av rettstilstanden”:¹⁸⁶

”Ved vurderinga av om et ulovlig ervervet bevis skal tillates ført, må det blant annet legges vekt på om føring av beviset vil representere en gjentakelse eller fortsettelse av det rettsbrudd som er begått ved ervervet av beviset. I tilfeller hvor føring av beviset vil representere en gjentakelse eller fortsettelse av rettsbruddet, må beviset normalt nektes ført. Ved denne avveiningen må det blant annet legges vekt på grovheten av den krenkelse som ble begått ved ervervet av beviset, om den som satt med beviset pliktet å forklare seg

---

¹⁸⁰ Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 197, Ot.prp.nr.35 (1978-79) om lov om rettergangsmåten i straffesaker, s. 139 og Innst. O. nr. 37-1980-81 s. 21, jf. Rt. 2003 s. 1814 (17).

¹⁸¹ Bratholm, *Ulovlig fremskaffet bevis* TfR 1959 s. 115.

¹⁸² Andenæs, *Straffeprosess I* s. 269, Rt. 1991 s. 616 og Rt. 1994 s. 1139.

¹⁸³ Sjå for eksempel Rt. 2006 s. 582, Rt. 2004 s. 858, Rt. 2003 s. 1814, Rt. 2003 s. 549, Rt. 2001 s. 668, Rt. 1999 s. 1269, Rt. 1998 s. 1778, Rt. 1997 s. 795 (sivil sak), Rt. 1994 s. 1139, Rt. 1993 s. 473, Rt. 1992 s. 1088, Rt. 1992 s. 698, Rt. 1991 s. 616, Rt. 1990 s. 1008, Rt. 1986 s. 779 og Rt. 1984 s. 1076.

¹⁸⁴ Sjå punkt 4.2.4.

¹⁸⁵ Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 197 andre spalte.

¹⁸⁶ Rt. 2006 s. 582 (22).

eller utlevere dette, hvor alvorlig eller viktig saken er, og bevisverdien av beviset, se for eksempel Rt. 1991 s. 616 og Rt. 1997 s. 795.”¹⁸⁷

4.4 Bevisforbud ved krenking av mistenktes rett til informasjon om teieretten?

4.4.1 Innleiing

Konsekvensen av at mistenkte ikkje har fått informasjon om teieretten i samsvar med strpl. § 232 og påi. § 8-1 er ikkje lovregulert. I Rt. 2003 s. 549, som dreia seg om at polititenestemennene hadde stilt den sikta i ei narkotikasak ein del spørsmål utan at han fyrst vart gjort kjent med sine straffeprosessuelle rettar,¹⁸⁸ uttalte Høgsterett samrøystes om strpl. § 232 (1) og påi. § 8-1 at ”[s]treng håndheving av disse rettigheter er grunnleggende ved forfølging av straffbare handlinger både i Norge og andre land”.¹⁸⁹ Men dommen vart ikkje oppheva fordi feilen ikkje hadde verka inn. Det er noko uklart om den strenge handhevinga knyt seg til oppfylling av primærnormene; at rettane blir overhaldne, eller om den knyt seg til sekundærnormene; konsekvensen av at rettane er krenka. Frostating Lagmannsrett viste til Rt. 2003 s. 549 i LF-2003-2551,¹⁹⁰ og meinte at det var ein saksbehandlingsfeil at tingretten hadde tillate vitneforklaring frå politimannen om ei samtale i ein avhøyrssituasjon der mistenkte ikkje vart gjort kjent med teieretten. Lagmannsretten ser ut til å legge til grunn at beviset automatisk skulle ha vore forbode på grunn av denne feilen. Feilen hadde klart verka inn på domsresultatet,¹⁹¹ og dommen vart oppheva.

Den sentrale dommen når det gjeld verknaden av brot på mistenktes rett til informasjon om teieretten er Rt. 2003 s. 1814.¹⁹² Spørsmålet var om to polititenestemenn kunne førast som vitne i retten om ei samtale dei hadde hatt med den tiltalte utan at han vart gjort kjent med sine straffeprosessuelle rettar etter strpl. § 232 (1).¹⁹³ Høgsterett sa samrøystes at beviset kunne førast trass lovstridig og/eller kritikkverdige forhold. Høgsterett skil denne saka frå Rt. 1999 s. 1269 og

---

¹⁸⁷ Rt. 1999 s. 1269 på s. 1272.

¹⁸⁸ Sjå meir om saka i punkt 3.5.2.

¹⁸⁹ Rt. 2003 s. 549 (17).

¹⁹⁰ Også behandla i punkt 3.5.2.

¹⁹¹ Lagmannsretten forklarar ikkje kvifor den meiner at feilen hadde verka inn, og det synast heller ikkje opplagt ut frå fakta i dommen.

¹⁹² Avsagt etter Rt. 2003 s. 549 og LF-2003-2551.

¹⁹³ Dommen er også behandla i punkt 3.5.2.

peikar særleg på at det her dreia seg om ”umiddelbar kontroll uten forankring i forutgående etterforsking”, samt at polititjenestemennene gjekk i uniform og køyrde uniformert bil, jf. (22). Vidare seier Høgsterett i (23):

”Når man ikke står overfor en situasjon som i saken fra 1999, men hvor feilen utelukkende består i at politiet før avhøret ikke har gjort mistenkte oppmerksom på at vedkommende ikke har forklaringsplikt, må det etter min mening – på samme måten som i Khan-saken, legges avgjørende vekt på om den siktede, i dette tilfellet A; på ethvert trinn av saken har fått anledning til å bestride og føre motbevis vedrørende riktigheten av det aktuelle beviset.”

Omsynet til den materielle sanninga tilsa at beviset vart ført fullt ut, jf. (24).

Når uttalingar er innhenta i strid med Mirandarettane i USA, så er det ikkje tillete å føre beviset i retten.¹⁹⁴ Generelt vert bevis avskore i mykje større utstrekning enn i Noreg for å disiplinere politiet.¹⁹⁵ Kvifor utgangspunkta for bevisforbod i norsk og amerikansk rett er så ulike kan også ha noko å gjera med det sterke fokuset på individets rettar som pregar heile den amerikanske kulturen og den rettslege oppbygginga av landet.

4.4.2 Gjentakning eller framhald av rettsbrotet

I Rt. 1999 s. 1269 på s. 1272 og i Rt. 2006 s. 582 (23-24) seier Høgsterett at viss føringa av beviset inneber ei gjentakning eller eit framhald av rettsbrotet, så vil beviset normalt måtte avskjerast. Sjølv om andre moment skal med i vurderinga, så synast dette momentet å vera særleg viktig i bevisforbodsvurderinga. Rt. 2003 s. 1814 nemner ikkje læra om gjentakning eller framhald av rettsbrotet ved bevisinnhentinga, og det er vanskeleg å vurdere om det ligg føre slik gjentakning eller framhald. I Rt. 2006 s. 582 (23) knyt Høgsterett denne vurderinga opp mot om politiet kunne hatt materiell heimel for ransakinga viss dei var betre kjent med dei faktiske forholda, til forskjell frå situasjonar der politiet aldri ville kunne ha lovleg tilgang til beviset, som ved legens teieplikt. Bevis innhenta i strid med retten til informasjon om teieretten ville politiet hatt lovleg tilgang til så lenge dei hadde gjort mistenkte kjent med teieretten og han likevel ville ha å koma med sjølvinkriminerande uttalingar. Om mistenkte ville ha uttala seg etter å ha blitt informert om teieretten blir fort reine spekulasjonar. Men finst det klare indikasjonar i den konkrete saka om at

---

¹⁹⁴ *Miranda v. Arizona* 384 U.S. 436, s. 479. La Fave m.fl., *Criminal Procedure* s. 334 (9).

¹⁹⁵ Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 185.

mistenkte med informasjon om teieretten ikkje ville ha forklara seg, vil bevisføring etter mi meining innebera ei gjentaking eller eit framhald av krenkinga ved bevisinnhentinga.

Uavhengig av om bevisføring inneber ei gjentaking eller eit framhald av krenkinga, så vil ei konkret interesseavveging kunne leie til bevisforbod. Eg vil fyrst ta for meg generelle argument i vurderinga av denne typen bevisinnhentingsfeil, og deretter konkrete moment som kan variere frå sak til sak.

4.4.3 Generelle argument

På den eine sida er teieretten og forbodet mot tvungen sjølvinkriminering viktige og grunnleggjande straffeprosessuelle prinsipp som sikrast gjennom blant anna retten til informasjon om teieretten. På den andre sida er strpl. § 232 og påi. § 8-1 formelle reglar.¹⁹⁶ Sjølv om vernet mot tvungen sjølvinkriminering har kome til uttrykk i internasjonale menneskerettar, så har ikkje retten til informasjon om teieretten fått sin plass innan dette regelverket. Det er fyrst og fremst andre forhold, som politiets framferd, truslar om varetekt og isolasjon og andre pressmiddel, som verkar inn på om sjølvinkriminering er frivillig.

Straffeprosessen i tida etter bevisinnhentinga vil også kunne spele ei rolle for om feilen skal føre til bevisforbod. I *Khan v. The United Kingdom* var spørsmålet om bruk av eit hemmeleg lydopptak innhenta i strid med EMK artikkel 8 var ei krenking av EMK artikkel 6 sitt krav om rettferdig rettargang. EMD uttala i avsnitt 38: "The central question in the present case is whether the proceedings as a whole were fair." I Rt. 2003 s. 1814 (23) viser Høgsterett til EMDs uttaling om at det avgjerande er om tiltalte har hatt høve til å "bestride og føre motbevis vedrørende riktigheten av det aktuelle beviset". Normalt vil i så fall også andre rettar vera krenka, slik som retten til ta til motmæle i strpl. § 92 jf. § 232 (2) og retten til å krevje rettargangsskritt for å få avkrefta mistanken i strpl. § 241. Mangelen på informasjon om teieretten aleine vil derfor ikkje leie til bevisforbod.

Beisverdien er eit relevant moment, jf. Rt. 2003 s. 1814 (24), jf. "riktigheten av det aktuelle beviset" og *Khan v. The United Kingdom* avsnitt 37. Kvaliteten på beviset vil generelt neppe vera påverka av at mistenkte ikkje vart gjort kjent med teieretten sin. Kanskje tvert om vil

---

¹⁹⁶ Sjå om bevisforbod ved formelle reglar i Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* s. 185.

den umiddelbare tilståinga, gjerne på åstaden, vera vel så truverdig som ei tilståing som kjem etter dagevis med formelle avhøyr, jf. Birgitte Tengs-saka.¹⁹⁷

Kor grov krenkinga er og kva slags interesser som er krenka, spelar også inn, jf. Rt. 2006 s. 682 (22), Rt. 1999 s. 1269 på s. 1272 og Rt. 1992 s. 698 på s. 706. Brot på retten til informasjon om teieretten, kan ikkje seiast å vera ein alvorleg eller graverande feil ved bevisinnhentinga. Som nemnt over, er dette ein formell regel. Samanlikna med ulovlege ransakingar og ulovlege lydopptak, som også kan vera straffbare, så er eit brot på strpl. § 232 (1) ikkje ei grov krenking.

4.4.4 Konkrete moment

Alvorsgraden av det lovbrota saka gjeld er trekt fram som eit konkret moment i rettspraksis. Omsynet til sakas opplysning gjer seg sterkare gjeldande dess meir alvorleg saka er,¹⁹⁸ slik at det skal meir til for bevisforbod. Men omsynet til den tiltalte gjer seg også sterkare gjeldande dess meir alvorleg saka er. Reglane om bevisinnhenting er gjevne for å verne den tiltalte sine interesser og for å sikre kvaliteten av beviset. Det er verre å setje rettstryggleiksgarantiar til sides når tiltala lyd på overlagt drap, framfor promillekøyring. Men så lenge feilen ikkje påverkar bevisets kvalitet, så vil det ikkje auke faren for at uskuldige dømmast.¹⁹⁹ Den alminnelege rettsoppfatninga vil nok raskare tale mot bevisforbod når saka er svært alvorleg. Det er særleg når det dreiar seg om alvorlege brotsverk som opprører heile samfunnet, at me treng eit rettssystem som illegg straff og ”hemnar seg” på vegne av folk flest.

Det vil kunne spele ei rolle om politiet opptre uniformert, jf. Rt. 2003 s. 1814 (22). Då vil den mistenkte vite at han snakkar med politiet. Tilsvarende må gjelde når politiet opptre sivilt, men der mistenkte veit at vedkommande jobbar som politi. I forhold til avhøyrstypene vil dette momentet først og fremst spele inn i dei oppfølgjande samtalenene²⁰⁰ der mistenkte ikkje er klar over at han snakkar med politiet.

Høgsterett trekte også fram som eit moment i Rt. 2003 s. 1814 (22) at det dreia seg om umiddelbar kontroll utan etterforsking på førehand, slik som er typisk for dei oppfølgjande samtalenene.

---

¹⁹⁷ Jf. punkt 3.5.3.

¹⁹⁸ Rt. 1999 s. 1269 på s. 1272 og Rt. 1992 s. 698 på s. 706.

¹⁹⁹ Kostveit, *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis* s. 63.

²⁰⁰ Punkt 3.5.2.

Sjølvs om bevisinnhentingsfeilen gjeld det einaste beviset i saka, så er ikkje det avgjerande, jf. *Khan v. The United Kingdom* avsnitt 37 og Rt. 2003 s. 1814 (21).

4.4.5 Konklusjon

I utgangspunktet skal spørsmålet om bevisforbod avgjerast ut frå ei konkret vurdering. Etter å ha sett på Rt. 2003 s. 1815, anna rettspraksis som har tillete grovare feil ved bevisinnhentinga,²⁰¹ og generelle argument i denne bevisforbodsvurderinga, må det vera klart at ein kan gå ut frå at det ikkje vert bevisforbod aleine på grunn av at mistenkte ikkje er gjort kjent med teieretten. Dette gjeld uavhengig av kor alvorleg saka er, og uavhengig av om det sjølvinkriminerande beviset er det einaste fellande beviset i saka. Unntak frå dette klare utgangspunktet kan sjølv sagt ikkje utelukkast, for eksempel der det verkeleg er grunn til å tru at mistenkte var utsett for sterkt press og ikkje hadde nokon reell teierett.

---

²⁰¹ Rt. 2006 s. 582, Rt. 1992 s. 698.

Kjelder

Litteratur

Andenæs, *Avhandlingar og foredrag*:

Andenæs, Johs., *Avhandlingar og foredrag*. Oslo, 1962.

Andenæs, *Straffeprosess I*:

Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess bind I*. 3. utgåve. Oslo, 2000. ISBN 82-00-45413-4.

Auglend m.fl., *Politirett*:

Auglend, Ragnar, Mæland, Henry John og Røsandhaug, Knut. *Politirett*. 2. utgåve. Oslo, 2004. ISBN 82-05-29892-0, ib.

Bjerke, *Mistenkte*:

Bjerke, Hans Kristian. *Mistenktes rett til å begjære rettergangsskritt til avkreftelse av mistanken*. Artikkel i *Lov og frihet: festskrift til Johs. Andenæs på 70-årsdagen, 7. september 1982* / redaksjon: Anders Bratholm, Nils Christie og Torkel Opsahl. Oslo, 1982. ISBN 82-00-06043-8.

Bjerke og Keiserud, *Straffeprosessloven I og II*:

Bjerke, Hans Kristian og Keiserud, Erik. *Straffeprosessloven: lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker med senere endringer / med kommentarer av Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud*. 3. utgåve. Oslo, 2001. ISBN 82-15-00046-0, ib. ISBN 82-15-00047-9, ib.

Bjerknes og Williksen, *Politirapport*:

Bjerknes, Ole Thomas og Williksen, Eldrid. *Politirapport*. Nesbru, 2005. ISBN 978-82-412-0622-1, h.

Bratholm, *Ulovlig fremskaffet bevis*:

Bratholm, Anders. *Den straffeprosessuelle betydning av at et bevis er skaffet til veie på ulovlig måte*. *Ulovlig fremskaffet bevis*. Tidsskrift for rettsvitenskap 1959 s. 109-132.

Eriksen, *Usannhet og forklaringsnektelse - lovbrudd eller menneskerettighet?*:

Eriksen, Morten. *Usannhet og forklaringsnektelse - lovbrudd eller menneskerettighet?* Lov og Rett 1998 s. 94-105.

Fashing og Rachlew, *Sakkyndigrapport om bruken av uformelle samtaler i politiavhør*:

Fashing, Ivar A. og Rachlew, Asbjørn. *Sakkyndigrapport om bruken av uformelle samtaler i politiavhør*. Agder lagmannsretts behandling av "Stoa-drapet". 20. mars 2005.

Finstad, *Politiblikket*:

Finstad, Liv. *Politiblikket*. Oslo, 2000. ISBN 82-530-2218-2, ib.

Gilsle m.fl., *Jusleksikon*:

Gisle, Jon, Andenæs, Kristian, Bernt, Jan Fridtjof, Falkanger, Thor, Gjønnnes, Arnhild Dordi, Matningsdal, Magnus og Aarbakke, Magnus. *Jusleksikon*. 2. utgåve. Oslo, 2002. ISBN 82-573-1338-6, ib., 978-82-573-1338-8, ib.

Gudjonsson, ”*Drap i Norge: Falsk tro som ledet til falsk tilståelse*”:

Gudjonsson, Gisli. ”*Drap i Norge: Falsk tro som ledet til falsk tilståelse*”, Tidsskrift for strafferett nr. 3/2004 s. 290

Hov, *Avtaleslutning og ugyldighet*:

Hov, Jo. *Avtaleslutning og ugyldighet. Kontraktsrett I*. Oslo 2002. ISBN 82-91060-12-6, ib.

Hov, *I og II Sivilprosess og straffeprosess*:

Hov, Jo. *Rettergang I Sivilprosess og straffeprosess og Rettergang II Straffeprosess*. Oslo, 1999. ISBN 82-91060-08-8, ib. ISBN 82-91060-09-6, ib.

Jahre og Nilsen, *Politiavhør i økonomiske straffesaker*:

Jahre, Hans Petter og Nilsen, Leif Erik. *Politiavhør i økonomiske straffesaker*. Oslo, 1991. Del av serien ”Økokrims skriftserie”.

Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen*:

Jebens, Sverre Erik. *Menneskerettigheter i straffeprosessen*. Oslo, 2004. ISBN 82-02-23997-4, ib.

Kallerud, *Terrorbekjempelse og menneskerettigheter-hvordan sikre den enkeltes beskyttelse*:

Knut H. Kallerud, *Terrorbekjempelse og menneskerettigheter-hvordan sikre den enkeltes beskyttelse*, Tidsskrift for strafferett nr. 1/2006 s. 7-19

Kinander, *Rettsfilosofi*:

Kinander, Morten. *Rettsfilosofi - en innføring*. Bergen, 2005. ISBN 82-450-0235-6.

Kostveit, *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis*:

Kostveit, Odd. *Noen etterforskningsmetoder og læren om avskjæring av ulovlig innhentede bevis*. Oslo, 1994. ISBN 82-12-00555-0.

Møse, *Menneskerettigheter*:

Møse, Erik. *Menneskerettigheter*. Oslo, 2002. ISBN 82-02-19801-1.

Rachlew, *Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv*:

Rachlew, Asbjørn. *Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv*. Tidsskrift for strafferett nr. 4/2003 s. 400-439.

Ross, *Om ret og retfærdighed*:

Ross, Alf. *Om ret og retfærdighed : en indførelse i den analytiske retsfilosof*. København, 1953. ISBN 87-17-01001-2.

Stuart, Miranda. *The story of America's right to remain silent*:
Stuart, Gary L. Miranda. *The story of America's right to remain silent*. Forord ved Janet Napoitano. Tucson, 2004. ISBN 0-8165-2313-4, ib.

Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen*:
Strandbakken, Asbjørn. *Uskyldspresumsjonen: "In dubio pro reo"*. Bergen, 2003. ISBN 82-7674-921-6, ib.

Sunde, *Rettspegelen*:
Sunde, Jørn Øyrehagen. *Speculum legale-rettspegelen*. Bergen, 2005. ISBN 82-450-0090-6, h.

Torgersen, *Bør adgangen til bevisavskjæring i straffesaker utvides?:*
Torgersen, Runar. *Bør adgangen til bevisavskjæring i straffesaker utvides?, i dog Fred er ej det Bedste ...*, Festskrift til Carl August Fleischer på hans 70-årsdag 26. august 2006. Redigert av Ole Kristian Fauchald, Henning Jakhelln, Aslak Syse. ISBN 82-15-00960-3, ib.

Tømte og Lier, *Avhørsteknikk*:
Tømte, Halvard og Lier, Leif. A. *Avhørsteknikk*. Politibladet nr. 3 og 4, 1987.

Wigmore, *Evidence in trials in common law*:
Wigmore, John Henry. *A treatise on the Anglo-American system of evidence in trials at common law, including the statutes and judicial decisions of all jurisdictions of the United States and Canada, volume 8*. Boston, 1961.

Williams, *The proof of guilt*:
Williams, Glanville. *The proof of guilt: A study of the English Criminal Trail*. London, 1955.

Forarbeid

Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker frå Straffeprosesslovkomitéen, juni 1969.

Innst. O. nr. 37-1980-81 Innstilling frå Justiskomiteen om rettergangsmåten i straffesaker.
(Straffeprosessloven).

Innst. O. nr. 45 (2000-2001) Innstilling fra Justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.).

NOU 1984: 27 Utgreiing til ny påtaleinstruks.

NOU 2001: 32 B. Rett på sak.

NOU 2003: 15 Fra bot til bedring.

NOU 2004: 6. Mellom effektivitet og personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed.

Ot.prp. nr. 35 (1978-79) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker.

Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling mv.).

Norske rettsavgjerder

Norsk Rettstien

Rt. 1984 s. 1076	Rt. 1995 s. 1453	Rt. 2003 s. 1223
Rt. 1985 s. 1258	Rt. 1997 s. 138	Rt. 2003 s. 1671
Rt. 1986 s. 779	Rt. 1997 s. 795	Rt. 2003 s. 1814
Rt. 1990 s. 1008	Rt. 1997 s. 1523	Rt. 2004 s. 858
Rt. 1991 s. 616	Rt. 1998 s. 407	Rt. 2005 s. 1571
Rt. 1992 s. 698	Rt. 1998 s. 1778	Rt. 2005 s. 1574
Rt. 1992 s. 1088	Rt. 1999 s. 1269	Rt. 2006 s. 120
Rt. 1993 s. 473	Rt. 2000 s. 1345	Rt. 2006 s. 58
Rt. 1994 s. 610	Rt. 2001 s. 668	
Rt. 1994 s. 1139	Rt. 2003 s. 549	

Upublisert orskurd frå Frostating Lagmannsrett av 10.02.2003 (LF-2003-2551)

Rettspraksis frå EMD

Allan v. The United Kingdom Application no. 48539/99, Judgment of 5th November 2002.

Funke v. France, Application no. 10828/84, Judgement of 25th February 1993.

(EMD=REF00000394)

Saunders v. The United Kingdom, av 17. desember 1996 Application no. 19187/91.

(EMD=REF00000595)

Khan v. The United Kingdom, Application no. 35394/97, Judgement of 12th May 2000.

Amerikansk rettspraksis:

Miranda v. Arizona 384 U.S. 436 (1966).

Hamdi et al v Rumsfeld, Secretary of Defense et al. (03-6696) 542 U.S. 507 (2004).

Beckwith v. United States 425 U.S. 341 (1976).

Lovregister:

Norges Riges Grundlov (Grunnlova/Grl.) 17. mai 1814.

Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven/strl.) 22. mai 1902 nr. 10.

Lov om domstolene (domstollova/dl.) 13. august 1915 nr. 5.

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosesslova/strpl.) 22. mai 1981 nr. 25.

Lov om politiet (politilova/pl.) 4. august 1995 nr. 53.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettslova) 21. mai 1999 nr. 30.

Forskrift om ordninga av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) 28. juni 1985 nr. 1679.

Konvensjonar:

European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ECPT) Opna for undertekning 26. november 1987. I kraft i Noreg 1. august 1989.

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) Europarådets konvensjon av 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter.

De forente nasjoners internasjonale konvensjon av 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter (SP).

Andre kjelder:

Riksadvokatens rundskriv 22. desember 1999 (Etterforskning Del II nr.3/1999) RA-1999-3

”Rettigheter og plikter ved pågrepelse” (GP-5400 Flerspråklig) utgjeve av Politidirektoratet

St.meld. nr. 21 (1999-2000) *Menneskeverd i sentrum*. (Nasjonal handlingsplan for menneskerettar.)

CPT-rapport 2005:

Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 3. to 10. October 2005.

CPT-rapport 1999:

Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 13. to 23. September 1999.

Gyldendal Rettsdata. Norsk Lovkommentar Studentutgave, elektronisk utgave. Lover à jour per 6. januar 2006 nr. 1.